

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno – matematički fakultet
Geografski odsjek

Krešimir Ivić

Razvoj turizma na području Nacionalnog parka Krka

Prvostupnički rad

Mentor: prof. dr. sc. Zoran Curić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2018. godina

Sveučilište u Zagrebu

Prvostupnički rad

Prirodoslovno – matematički fakultet

Geografski odsjek

Razvoj turizma na području Nacionalnog parka Krka

Krešimir Ivić

Izvadak: Predmet rada je razvoj turizma i njegovi utjecaji na Nacionalni park Krka te uže područje Nacionalnog parka. U radu se analiziraju faktori razvoja turizma, prirodni i društveni faktori Nacionalnog parka Krka te užeg područja Nacionalnog parka. U radu je objašnjen dosadašnji turistički razvoj (prije i poslije Domovinskog rata) te aktualni turistički razvoj. Pomoću raznih turističkih pokazatelja objašnjeni su aktualni turistički trendovi koji dominiraju na području Skradina, Drniša i Knina. Nastavak rada donosi gospodarsku povezanost Nacionalnog parka Krka te užeg područja Parka. Objašnjava se njihova međusobna interakcija, nedostaci te prijedlozi za kvalitetniji razvoj. Na kraju rada iznesen je prijedlog budućeg razvoja Nacionalnog Parka Krka. U istraživanju je korištena analiza stručne i znanstvene literature, analiza podataka DZS-a o turizmu, GIS vizualizacija te analiza službenih podataka Nacionalnog parka o broju posjetitelja te njihovom prosječnom boravku. Uz to se koriste neki od turističkih pokazatelja (prosječan boravak turista, broj postelja, broj noćenja, iskorištenost smještajnih kapaciteta itd.).

36 stranica, 20 grafičkih priloga, 2 tablice, 28 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: turizam, ruralni turizam, Nacionalni park Krka, prirodni faktori, Skradin, Skradinski buk, gospodarstvo, budući razvoj

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić

Tema prihvaćena: 12. 4. 2018.

Datum obrane: 7. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Undergraduate Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

Tourism Development in the Krka National Park

Krešimir Ivić

Abstract: The object of this paper are tourism development and its impact on the Krka National Park and a narrow surrounding area. The paper provides analysis of factors of tourism development, natural and social factors of the Krka National Park and the narrow surrounding area. The paper analyses former tourism development (before and after Homeland War) and its current situation using different tourism indicators in the areas of Skradin, Drniš, and Knin. The second part of the paper deals with the economic interconnection between the National Park and its surrounding area, by analysing their interaction, disadvantages and by giving recommendations for future development of the park. Final part of the paper presents suggestions for future development of the Park. The research is based on the analysis of scientific and professional literature, tourism data provided from the Croatian Bureau of Statistics, GIS visualisation and data on the number of visitors of the Park and their average stay provided from the Krka National Park. The analysis uses combined tourism indicators, e.g. average stay of tourists, number of visitors, number of overnight stays, net occupancy rate of tourist beds etc.

36 pages, 20 figures, 2 tables, 28 references; original in Croatian

Keywords: tourism, rural tourism, National Park Krka, natural factor, Skradin, Skradinski Buk, economy, future development

Supervisor: Zoran Curić, PhD, Full Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 12. 4. 2018.

Undergraduate Thesis defense: 7. 9. 2018.

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA	4
3. PRIVLAČNI („PULL“) FAKTORI RAZVOJA TURIZMA	5
3.1. Prirodni faktori razvoja turizma	5
3.2. Društveni faktori razvoja turizma.....	10
3.2.2. Receptivni i komunikacijski faktori razvoja turizma.....	14
4. DOSADAŠNJI I AKTUALNI TURISTIČKI RAZVOJ	17
5. GOSPODARSKI RAZVOJ UŽEG PODRUČJA NA TEMELJU TURIZMA U NACIONALNOM PARKU KRKA	26
6. PRIJEDLOG BUDUĆEG RAZVOJA	28
7. ZAKLJUČAK.....	31
LITERATURA.....	32
IZVORI.....	33

1. UVOD

„Nacionalni park je prostor pretežito neizmijenjenog područja izvornih i višestrukih prirodnih vrijednosti, a obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosustava.“ (Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13). Glavni pokretač razvoja i opstojnosti nekog nacionalnog parka jesu posjećivanje i zaštita prirode na temelju čega se razvija suvremeni turizam. Suvremeni turizam jedna je od najrelevantnijih društvenih pojava u svijetu budući da istovremeno utječe na sve sfere društvenog života kao i strukture i procese u prostoru. Na taj način suvremeni turizam mijenja fizionomska i funkcionalna obilježja prostora. Međutim, turizam u zaštićenom području se odvija na specifičan način. Naglasak je na održivom razvoju, što znači da se nacionalni park turistički iskorištava na način da se sačuvaju prirodne i društvene vrijednosti za buduće generacije.

Nacionalni park Krka jedan je od osam nacionalnih parkova u Republici Hrvatskoj. Obuhvaća dio toka rijeke Krke, preciznije rečeno od ulaska rijeke Krke u kanjon u zapadnom dijelu kninskog polja do Skradinskog mosta. Tokom povijesti mijenjala se granica Nacionalnog parka. Godine 1948. područje rijeke Krke proglašeno je rezervatom prirodnog predjela, a 1985. godine Nacionalnim parkom. Razlog proglašenja rezervata prirodnog predjela leži u porastu urbanizacije grada Šibenika te porastu industrije na tom prostoru. Na taj način zaštićena su prirodna bogatstva rijeke Krke. Proglašenjem Nacionalnog Parka Krka 1985. godine, ukupna površina iznosila je 142 km². Međutim, zbog urbanih područja Bilica, Rasline i Zatona te plana gradnje autoceste Zagreb – Split 1997. godine površina je smanjena na 109 km² (NP Krka, n. d.).

Prostorni okvir istraživanja ovog rada predstavlja Nacionalni park Krka u svojim formalnim granicama, ali i funkcionalno povezan prostor, tj uže turističko područje koje obuhvaća nekoliko naselja na čijem teritoriju participira Nacionalni park Krka. NP Krka nalazi se u Šibensko – kninskoj županiji koja je granica Sjeverne i Srednje Dalmacije, a nalazi se između Zadarske i Splitsko – dalmatinske županije.

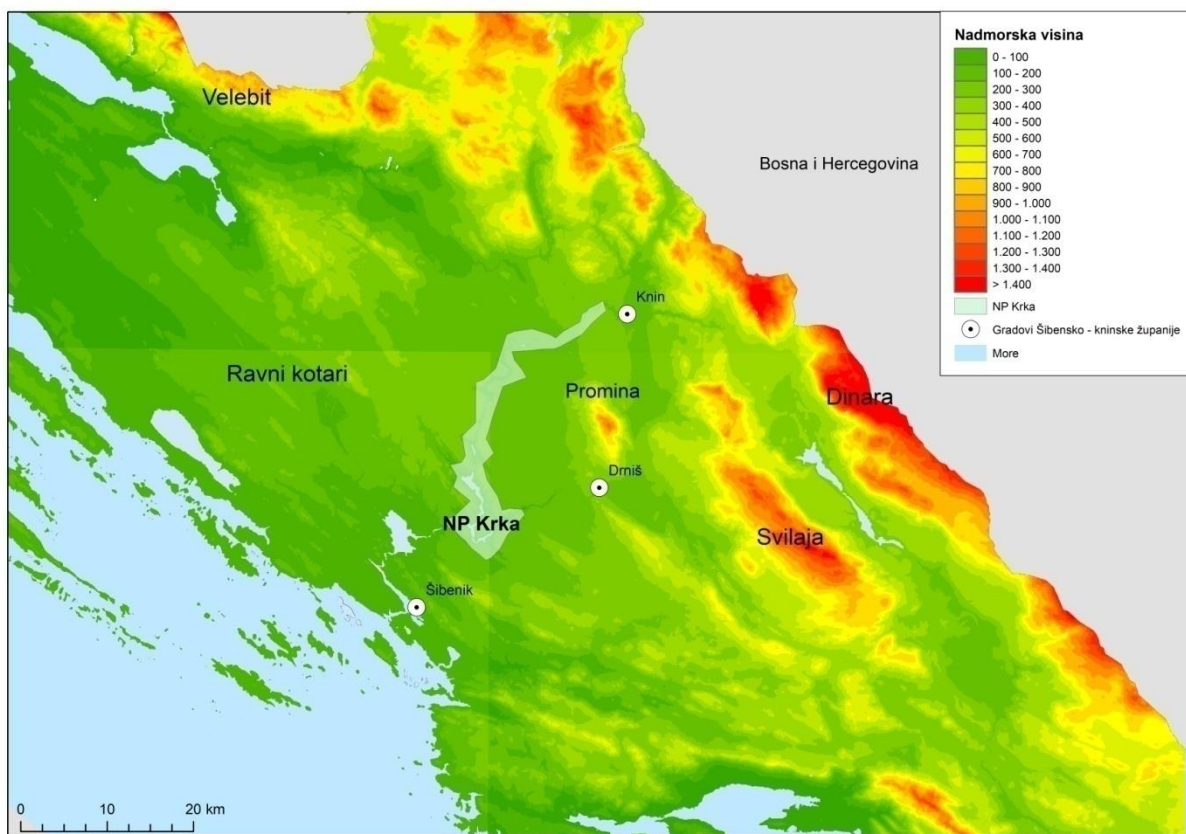

Sl. 1. Položaj Šibensko – kninske županije.

Izvor: SRPJ (2013)

Rijeka Krka čini okosnicu Šibensko – kninske županije. Županija se ističe s dva nacionalna parka, Krka i Kornati. Nacionalni park Krka smješten je između $15^{\circ} 55'$ i 16° istočne geografske dužine, te između 44° i $43^{\circ} 49'$ sjeverne geografske širine (NP Krka, n.d.). Najbliži nacionalni parkovi NP-u Krka su Kornati (Šibensko – kninska županija) i Paklenica (Zadarska županija). Nacionalni park Krka okružuju i neki prepoznatljivi geografski oblici, a to su: planina Dinara na sjeveroistoku, planina Promina na jugoistoku, Ravni Kotari na sjeverozapadu te rijeka Čikola na jugozapadu.

Rijeka Čikola izvire podno planine Svilaje te protječe kroz Petrovo polje, dalje ide kanjonom prema jezeru Torak gdje se ulijeva u rijeku Krku. Iako ima kratak tok na njoj se smjestio grad Drniš, koji pripada gravitacijskom području rijeke Krke. Dobar geografski položaj pokazuju i brojne državne i županijske ceste koje prolaze kroz ili kraj Nacionalnog parka Krka. Geografski položaj rijeke Krke, sa stajališta prometa ima iznimno veliku ulogu u razvitku turizma (Gverić, 2003).

Sl. 2. Položaj Nacionalnog parka Krka u odnosu na susjedne reljefne oblike.

Izvor: Digitalni atlas (2005); SRPJ (2013).

Najvrjednije bogatstvo Nacionalnog parka Krka je rijeka Krka. Ona izvire u podnožju Dinare, podno Topoljskog slapa. Možemo reći da se izvor sastoji od tri dijela: glavnog izvora, malog izvora i trećeg izvora (Radeljak, 2007). Ukupna dužina rijeke iznosi 72,5 km (NP Krka, n.d.). Svoj put rijeka Krka završava u Jadranskom moru u Šibenskom zaljevu. Krku vodom opskrbljuje, uz kišu, sedam pritoka, a to su: Krčić, Kosovčica, Orašnica, Butišnica, Radljevac, Čikola i Guduća. Rijeku Krku karakterizira velika raznolikost. Rijeka Krka se sastoji od 3 morfološka dijela: planinskog područja na sjeveroistoku gdje dominiraju duboko usječene doline, dolinskih proširenja u srednjem dijelu gdje se ističe bogata hidrografska mreža s puno izvora i sjeverno – dalmatinska zaravan (Orešić i dr., 2005). Ističe se kanjonski dio Krke, koji je najvrjedniji. Njegova vrijednost je u sedam sedrenih slapova, među kojima se najviše ističu Roški Slap i Skradinski buk koji uglavnom sadrže cijelu turističku ponudu Nacionalnog parka Krka. Rijeka Krka se opskrbljuje vodom iz gornjeg porječja Zrmanje i dinarskog zaleđa. Površine topografskog i hidrogrfskog porječja su slične, a iznose 2450 km² odnosno 2650 km² (Orešić i dr., 2005). Geomorfološku osnovu čine vapnenci, dolomiti, laporoviti i pločasti

vapnenci i vapnenački lapori. Upravo zbog velike količine vapnenaca područje rijeke Krke obiluje spiljama, škrapama itd.

Na prostoru porječja rijeke Krke ukupno se smjestilo 203 naselja od kojih je 164 u Zagori. Upravo u tim naseljima moguć je razvoj turizma na temelju NP Krka. Među 203 naselja ističe se izraziti centralizam gdje Šibenik ima veliku urbanu primarnost u odnosu na drugi najveći grad, Knin. Uzrok velikoj razlici u veličini gradova je Domovinski rat. Treći po veličini je grad Drniš, koji leži na rijeci Čikoli i ima veliki turistički potencijal. Četvrti po veličini, ali turistički najvažniji za Nacionalni park Krka je grad Skradin. Skradin je zapravo turistički centar cijelog NP, tj Skradinski buk kao mikrolokacija Nacionalnog Parka. Turizam je sve važnija gospodarska grana NP Krka budući da krajem 20. stoljeća dolazi do porasta interesa za prostorima s očuvanom prirodom.

Cilj ovog rada je prikazati razvoj turizma u Nacionalnom parku Krka kroz posljednjih nekoliko godina. Uspoređuju se turističke brojke od prije desetak godina s današnjim turističkim brojkama. U obzir su uzeti posjetitelji NP Krka te turistički dolasci i turistička noćenja u tri relevantna grada, Skradinu, Drnišu i Kninu. Analiziraju se važniji prirodni i društveni faktori kojima raspolaže Nacionalni park Krka. Također, cilj je prikazati i interakciju Nacionalnog Parka s obližnjim prostorom kroz poljoprivredu i ostale oblike gospodarstva s naglaskom na ruralni turizam. Na kraju, na temelju dosadašnjeg razvoja, imajući znanja o nedostacima dosadašnjeg razvoja, iznesen je prijedlog budućeg razvoja Nacionalnog parka Krka.

2. METODOLOGIJA

Temelj za istraživanje u ovom radu čine podaci DZS-a, podaci turističkih zajednica gradova Skradina, Drniša i Knina te podaci sa službene stranice Nacionalnog parka Krka. Temeljni podaci su podaci o turističkim dolascima i noćenjima u tri najrelevantnija grada za NP Krka, Skradin, Drniš i Knin. Preko 90% turističkih zbivanja u ta tri grada temelji se na Nacionalnom parku Krka. Iako se nalazi na samom ušću rijeke Krke, Šibenik se nije našao u statistici jer turizam u Šibeniku se ne temelji na NP Krka već na kupališnom turizmu i kulturno – povijesnoj baštini. Podaci DZS-a korišteni su za razdoblje od 2010. do 2017. godine. Također, pomoću DZS-a prikupljeni su podaci o turističkim posteljama za razdoblje od 2010. do 2017. godine u publikaciji pod nazivom „Postelje, dolasci i noćenja turista prema NKPJS – u, gradovima i općinama (2010.) godine.“ Pomoću podatka turističkih zajednica gradova

Skradina, Drniša i Knina upotpunjeni su podaci DZS -a koji su nedostajali za pojedine godine. Pomoću službenih stranica NP Krka prikupljeni su podaci o broju posjetitelja Parka po mjesecima za 2014., 2015., 2016. i 2017. godinu. Također, prikupljeni su podaci i o dolascima domaćih i stranih posjetitelja od 2006. godine do 2017. godine. Na temelju svih tih podataka izrađeni su dijagrami i tablice potrebni za analizu. Pomoću podataka izračunavati su neki turistički pokazatelji poput, prosječnog boravka turista, broja postelja po stanovniku, iskorištenosti smještajnih kapaciteta, intenziteta turističkog prometa itd. U temeljnoj literaturi prikupljeni su podaci o prirodnim i društvenim faktorima NP Krka, kao i podaci o interakciji Parka sa stanovništvom užeg područja Nacionalnog parka Krka. Pojedini podaci, radi lakšeg poimanja, vizualizirani su u programu Arc GIS.

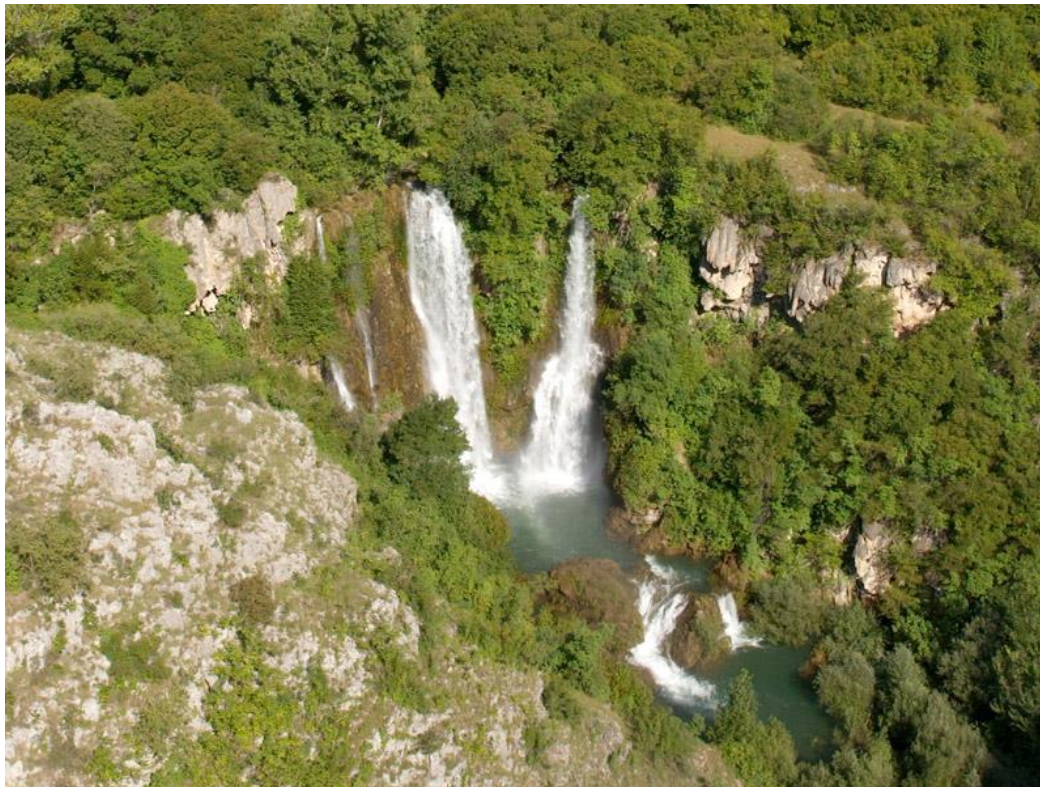
3. PRIVLAČNI („PULL“) FAKTORI RAZVOJA TURIZMA

3.1. Prirodni faktori razvoja turizma

Da bi se na nekom području razvio turizam potrebni su jaki pokretački i privlačni faktori razvoja turizma. Nacionalni park Krka je drugi najposjećeniji park u Republici Hrvatskoj odmah iza Nacionalnog parka Plitvička jezera, a razlog tomu su snažni privlačni faktori te dobar turističko – geografski položaj (blizina obale, susjednih županija). Glavnina privlačnih faktora Nacionalnog parka su prirodni faktori (reljef, klima, hidrografski elementi itd.) i društveni atraktivni faktori (kulturni spomenici, kulturne manifestacije).

Ključna atraktivnost Nacionalnog parka je rijeka Krka. Uokvirena je trokutom gradova Knin – Split – Zadar te okosnicom gradova Knin – Drniš – Šibenik. Prostor rijeke Krke je pretežito krševit kraj u kojem dominiraju nepropusni slojevi što je razlog postojanja rijeke Krke. Oskudica vodom moguća je samo u ljetnim, sušnim mjesecima. Kao najpoznatija atrakcija rijeke Krke ističu se slapovi. Prvi u nizu slapova (od Knina prema Skradinu) je Bilušića buk. Udaljen je svega 12 km od Knina te visok 19,6 m (Bralić, 2005). Bilušića buk karakteriziraju brojne male sedrene barijere koje formiraju mala jezera. Drugi po redu je slap Brljan koji formira Brljansko jezero. Na tom području nalazi se i prvi cestovni prijelaz preko Krke od Knina. Treći po redu je Manojlovac koji sa svojih 59,6 m najviši u NP Krka (Bralić, 2005). Sastoji se od nekoliko stepenica pa se zato naziva Slapište. Upravo kod Manojlovca Krka naglo mijenja smjer te ulazi u 200 m dubok kanjon. Radi se o iznimno atraktivnom području koje zbog nedostatka infrastrukture nije turistički valorizirano. Geografski oblici te geografski položaj omogućavaju izvrstan pogled na cijeli slap. U blizini Manojlovca se nalazi i Burnum,

poznati rimski logor. Uz prirodna bogatstva dodatni turistički potencijal ovog prostora je geografski smještaj, jednako je udaljen od Drniša i Knina.

Sl. 3. Slapište Manojlovac.

Izvor: NP Krka (n. d.)

Nakon slapišta Manojlovac, četvrti po redu je slap Rošnjak, ujedno i najmanji slap na rijeci Krki visine svega 8,4 m (Bralić, 2005). Specifičan je po tome što ima samo jednu stepenicu za razliku od svih drugih slapišta na Krki. Kilometar nizvodno od slapa Rošnjak nalazi se slap Miljacka. Izvor je izravna veza između Zrmanje i Krke te je jedinstven hidrogeološki fenomen koji je visok 23,8 m (Bralić, 2005). Slap Miljacka je turistički potpuno zaboravljen jer se isključivo iskorištava zbog hidroenergije još od 1906. godine kad je podignuta hidroelektrana. Nizvodno od slapa Miljacka počinje ujezereni dio Krke. Prvo proširenje Krke je Arandelovac zbog laporastih naslaga te je to područje jedno je od najvlažnijih na toku rijeke Krke. Nakon ujezerenog dijela, rijeka Krka opet ulazi u kanjonski dio na čijem kraju se nalazi Roški slap koji predstavlja sekundarni turistički centar NP Krka i turistički je najatraktivniji nakon Skradinskog buka. Roški slap je izuzetno zanimljiv zbog svojih kaskada nazvanih „Ogrlice“, ukupne je dužine 650 m te maksimalne širine 450 m (Bralić, 2005). Iako

ga karakterizira iznimna dužina, ukupna visina Roškog slapa je samo 27 m. Razlog je taj što se Roški slap sastoji od jako plitkih stepenica te završava s jednim većim slapom.

Sl. 4. Roški slap.

Izvor: NP Krka (n. d.)

Nakon Roškog Slapa počinje najširi dio rijeke Krke, ogromna proširenja uz jedan izuzetak, a to je tjesnac dubok 150 m, širok 50 – 100 m, ukupne dužine 550 m kojeg karakteriziraju izuzetno strme strane. Nakon tjesnaca kreću opet velika proširenja, a sve započinje s Visovačkim jezerom podno Miljevačkog platoa. Na tom dijelu rijeka Krka je ukupno široka od 500 do 1.000 m. Takav specifičan oblik ukupno se proteže u duljini od 7 km, sve do ušća rijeke Čikole u Krku (Bralić, 2005). Rijeku Čikolu, također, možemo smatrati turističkim područjem Nacionalnog parka Krka. Izvire u ruralnom području kraj naselja Čavoglave te protječe kroz Petrovo polje na čijem se rubu smjestio grad Drniš. Nakon što proteče kraj Drniša, Čikola ulazi u kanjon dubok 150 m koji se tek u posljednjih nekoliko godina kreće turistički razvijati (Zip – line). Približavanjem ušću Čikole u rijeku Krku počinje ujezereni dio Čikole koji je ujedno i dio NP Krka. Čikola završava s jezerom Torak koji ima oblik savršenog kruga promjera 150 m na čijem dnu na dubini od oko 30 m izvire voda. Na samom kraju svih prirodnih bogatstava rijeke Krke i NP Krka nalazi se Skradinski buk, vodom je

najbogatije i prostorno najveće Slapište na Krki (Bralić, 2005). To je područje ujedno i turistički najatraktivnije i najposjećenije. Veliku prednost u turističkom razvitku ovog područja daje i grad Skradin. Skradinski buk sastoji se od ukupno 17 stepenica, ukupne dužine 800 m te 200 do 400 m širine, a ukupna visinska razlika Slapišta iznosi 45,7 m (Bralić, 2005). Kroz ovo područje rijeke Krke protječe oko 55 m³ vode u sekundi dok za vrijeme većeg protoka taj iznos se penje i do 300 m³ po sekundi. Ističe se iznimnim prirodnim ljepotama, netaknutom prirodom te izoliranošću od urbanog područja, grada Skradina. Zbog velike popularnosti Skradinskog buka na tom području su otvoreni razni ugostiteljski objekti i štandovi što dovodi do velike interakcije između Parka i okolnog stanovništva. U podnožju Buka počinje estuarij gdje se miješa slatka i slana voda. Estuarij se sastoji od kanjona te Prukljanskog jezera koji je potopljeno krško polje.

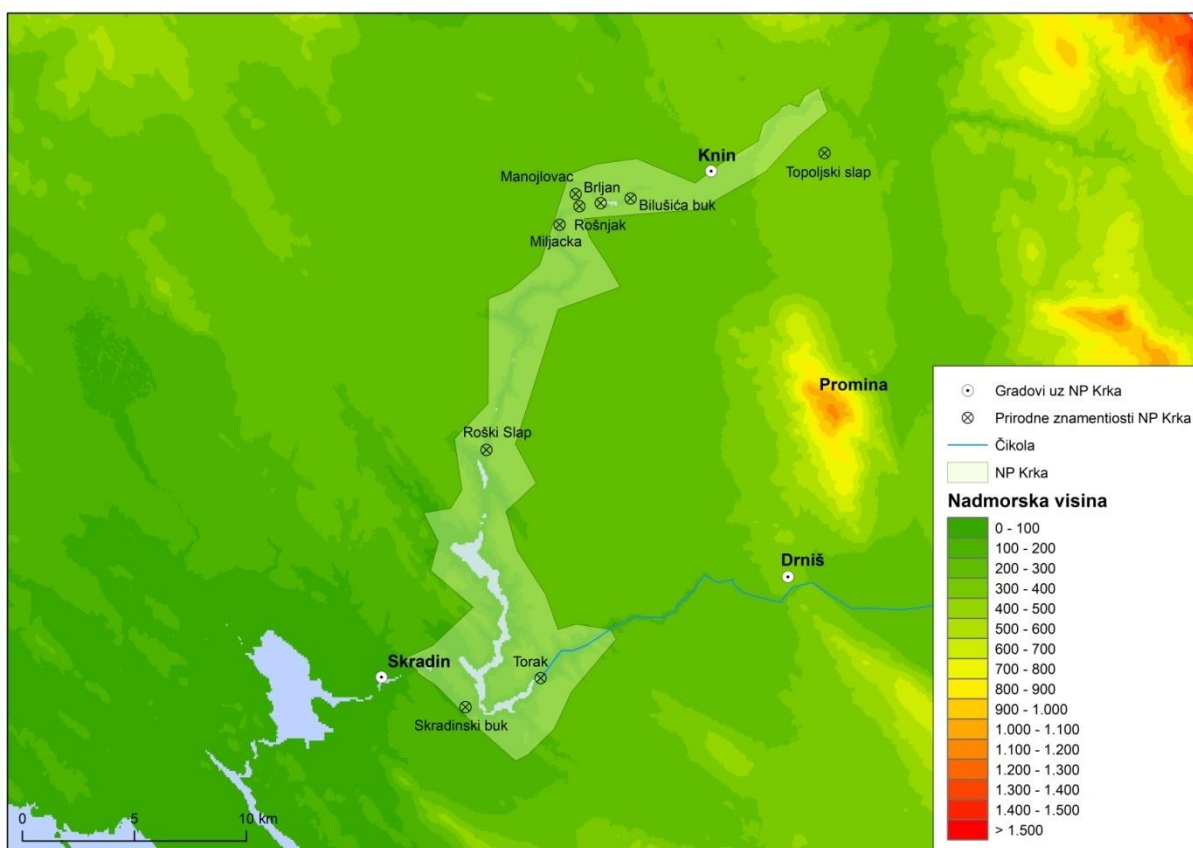
Sl. 5. Skradinski Buk.

Izvor: fotografirao autor

U razvitku turizma veliku ulogu ima i klima. Maritimni utjecaj Jadranskog mora duboko ulazi unutar županije kroz kanjon rijeke Krke. Područje Nacionalnog parka Krka ima izražena 4 godišnja doba. Također, na ovom području ističe se orografski efekt kojeg ponajviše stvara

kanjon Krke te okolne manje planine (npr. Promina). Najizraženija je umjereno topla vlažna klima, pa se najveće temperature bilježe u ljetnim mjesecima (srpanj i kolovoz) kada je i najveća posjećenost NP Krka jer ugodna klima omogućava posjetiteljima kupanje te boravak na otvorenome. Zimske temperature, koje se kreću prosječno oko 18 C°, te padaline kojih je najviše u zimu ne dozvoljavaju boravak ili neku aktivnost na otvorenome što pokazuju i brojke posjetitelja u zimskim mjesecima. Šibensko – kninska županija jedna je od najvedrijih dijelova Republike Hrvatske, s više od 100 vedrih dana godišnje te 2.400 do 2.600 sunčanih sati godišnje. Uz nabrojane klimatske elemente važno je spomenuti i utjecaj vjetra koji pročišćuje kanjon i područje rijeke Krke te tako daje svježinu NP Krka. Najistaknutiji vjetar je bura koja puše u zimskim mjesecima.

Uz sve nabrojane prirodne ljepote Krka je, iako relativno malo područje, izrazito bogata florom i faunom. Područje Nacionalnog parka Krka najviše posjeduje mediteranskih flornih elemenata, a zatim južnoeuropskih. U NP Krka ukupno se nalazi 860 biljnih vrsta koje privlače brojne posjetitelje iz raznih dijelova svijeta. Na gornjem toku dominiraju crni grab, bijeli hrast, hrast medunac, smreka, dok uz samu rijeku prevladavaju oblič i trska. Među florom ističu se beskralježnjaci (pauk, puž), vodozemci i gmazovi (gušterica, zelembać, poskok), dok od ptica dominiraju tipične mediteranske ptice, a ukupno postoje 222 ptičje vrste. Među ribama postoji i jedan endem, mekousta pastrva, a ukupno postoji 18 vrsta riba. Zbog bogate flore i faune, NP Krka je razne biciklističke i pješačke staze pretvorila i u poučne staze gdje su opisane biljne i životinjske vrste što dodatno proširuje turističku ponudu.

Sl. 6. Prirodne znamenitosti na području NP Krka

Izvor: Digitalni atlas (2005); SRPJ (2013)

3.2. Društveni faktori razvoja turizma

Uz prirodne turističke faktore važan segment turističke ponude su društveni faktori. Među društvenim faktorima u Nacionalnom parku Krka najviše se ističu kulturno – povijesni spomenici te nešto manje kulturna događanja. Kulturno – povijesna baština kojom raspolaže Nacionalni park Krka su izuzetno značajni i vrijedni. Nacionalni park Krka ima velik problem sezonalnosti turizma. Može bitna neatraktivna priroda u jesenskim i zimskim mjesecima, nemogućnost boravka na otvorenom uzrokuju pad posjećenosti Nacionalnog Parka. Također, važno je naglasiti kako posjetitelji uglavnom godišnji odmor imaju u ljetnim mjesecima što je dodatan razlog slabije posjećenosti u jesen i zimu. Međutim, u tom kontekstu društveni turistički faktori, tj. ponajviše kulturna događanja mogu povećati broj posjetitelja nacionalnog parka i u vrijeme jesenskih i zimskih mjeseci.

Jedan od poznatijih spomenika je rimski vojni logor Burnum koji je sagrađen u 1. st. poslije Krista (NP Krka, n. d.). Smješten je u gornjem području Nacionalnog parka Krka u blizini naselja Ivoševci, u Općini Kistanje. Krasi ga odlično sačuvani amfiteatar te lukovi koji

predstavljaju dijelove vojnog logora. Sva arheološka bogatstva nađena na području vojnog logora Burnum (oružje, oruđe, predmeti za svakodnevnu upotrebu) pohranjeni i izloženi su u arheološkoj zbirci u Eko kampusu Puljane koji je otvoren 2010. godine na temelju kojeg se razvija kulturni turizam. Takav oblik turizma može biti važan za smanjenje sezonalnosti turizma. Burnum je također i pozitivan primjer održavanja kulturnih manifestacija gdje se po uzoru na Rimljane održavaju Burnumske Ide.

Sl. 7. Rimski logor Burnum.

Izvor: ŠibenikIN (2016)

Glavninu kulturnih spomenika čine srednjovjekovne utvrde. Nizvodno od Miljacke nalaze se dvije srednjovjekovne utvrde, Trošenj sa zapada i Nečven s istoka koje su turistički znatno atraktivnije u odnosu na utvrde donjeg toka zbog više pristupnih putova. Utvrda Trošenj se nalazi u blizini Burnuma, a sagradila ju je plemićka obitelj Šubića koji su kontrolirali veliki dio Krke (NP Krka, n. d.). Utvrda Nečven nalazi se preko puta Trošenja na samoj litici koju su izgradili Nelipići koji su bili gospodari cijelog miljevačko - prominskog kraja. U njihovu vlasništvu je bila do 1421. godine, no nakon toga utvrdu preuzima plemićka obitelj Martinušić. Slabije sačuvana od ostalih je utvrda Bogočin koju su također izgradili Nelipići, a nalazi se na lijevoj strani Krke u prominskom selu Bogatić (NP Krka, n. d.). Sljedeća utvrda u Nacionalnom parku Krka (od Knina do Skradina) je utvrda Kamičak koja se nalazi se između

Roškog slapa i Visovca na lijevoj obali rijeke Krke podno Miljevačkog platoa s pogledom na Visovačko jezero. Međutim, neadekvatan položaj same utvrde nije donio značajniji turistički razvoj. No, sve veća turistička aktivnost na Miljevačkom platou sigurno će dovesti do veće atraktivnosti utvrde Kamičak. To su ostaci srednjovjekovne arhitekture koju su izgradili, kao i većinu srednjovjekovnih utvrda u NP Krka, Nelipići. Utvrda Kamičak se još naziva i Utješinovića grad jer se u njemu 1482. godine rodio prvi hrvatski kardinal Juraj Utješinović. Najpoznatija i najsačuvanija utvrda je Ključica koja se nalazi se podno Miljevačkog platoa, a sagradili su je Nelipići zbog obrane od Šubića (NP Krka, n. d.). Zapravo, to je utvrda koja se ne nalazi na obroncima rijeke Krke, već se nalazi na desnoj obali rijeke Čikole. Ukoliko dođe do turističkog razvoja na području rijeke Čikole, utvrda Ključica sigurno bi bila jedna od okosnica razvoja. Zbog svog strateškog položaja često je bila poprište sukoba, a 1546. godine je zauzimaju Turci pa je danas u narodu poznata kao Turska kula (NP Krka, n.d.).

Sl. 8. Utvrda Ključica.

Izvor: NP Krka (n. d.)

Važno je spomenuti i kompleks vodenica na Roškom slapu koje su turistički iznimno atraktivne pogotovo u ljetnim mjesecima. Organiziraju se razna predavanja koja pobliže prikazuju stranim posjetiteljima kako je taj kompleks funkcionirao u prošlim vremenima. No, da bi se takva atrakcija nastavila i u jesenskim i zimskim mjesecima potrebne su neke

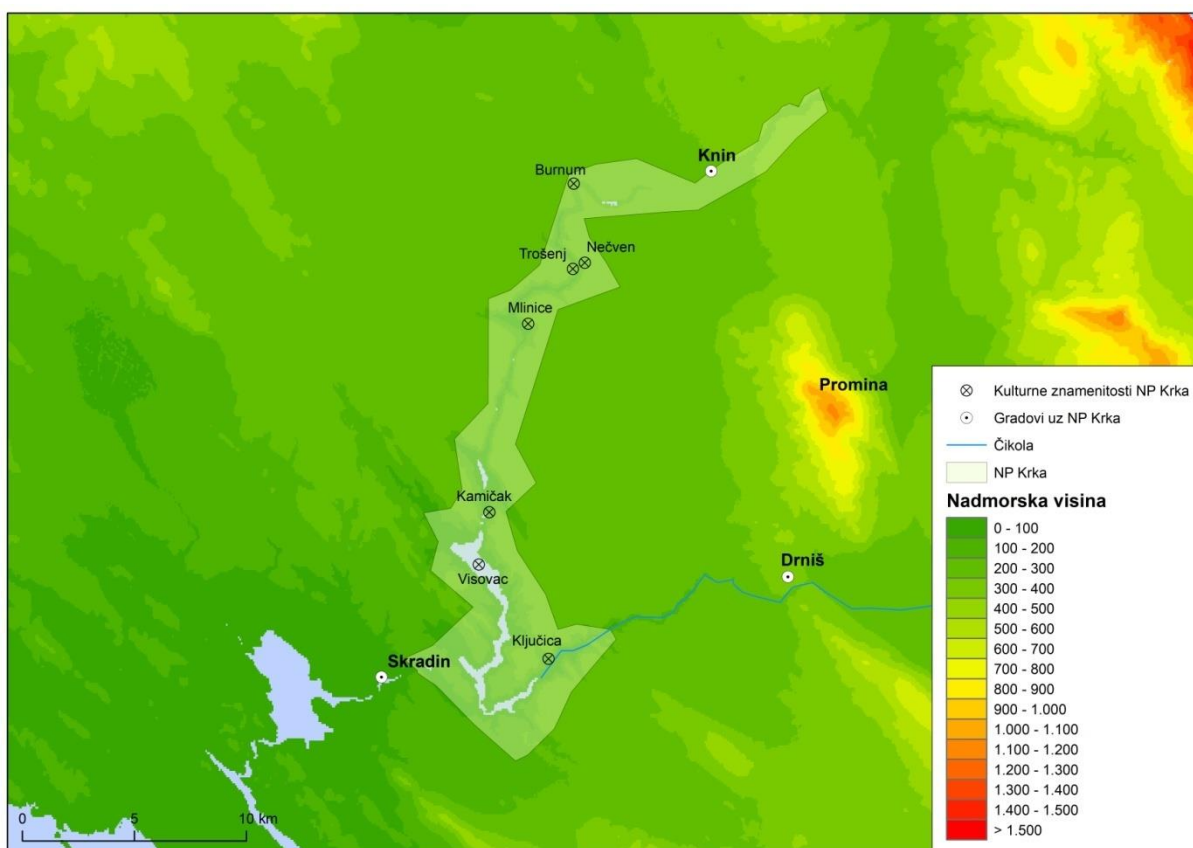
kulturne manifestacije. „Kompleks vodenica na Roškom slapu među najzanimljivijim je etnografskim lokalitetima Dalmatinske zagore.“ (Bralić, 2005). Jedan od najzanimljivijih segmenata Nacionalnog parka je otok Visovac koji spada među najvažnije kulturne vrijednosti Republike Hrvatske. Nalazi se na Visovačkom jezeru između Skradinskog buka i Roškog slapa pa zbog svog položaja često je posjećen od strane turista koji brodom razgledavaju Krku na putu od Skradinskog buka do Roškog slapa. Na tom malom otočiću nalazi se franjevački samostan koji je podignut u 17. stoljeću, međutim neki dijelovi sežu iz 14. i 15. stoljeća. Godine 1445. na Visovac dolaze franjevci i tamo ostaju do dana današnjeg. (NP Krka, n.d.).

Sl. 9. Otočić Visovac s franjevačkim samostanom.

Izvor: fotografirao autor.

Na samom kraju toka rijeke Krke smjestio se grad Skradin. Djeluje kao jedna povijesno – urbana cjelina. Razvijen je još od doba Rima te je danas „glavni grad“ NP Krka upravo zbog svoje bogate kulturno – povijesne baštine. Grad Skradin kao cjelina sa Skradinskim bukom proglašen je spomenikom kulture.

Sl. 10. Kulturno – povijesne znamenitosti NP Krka.

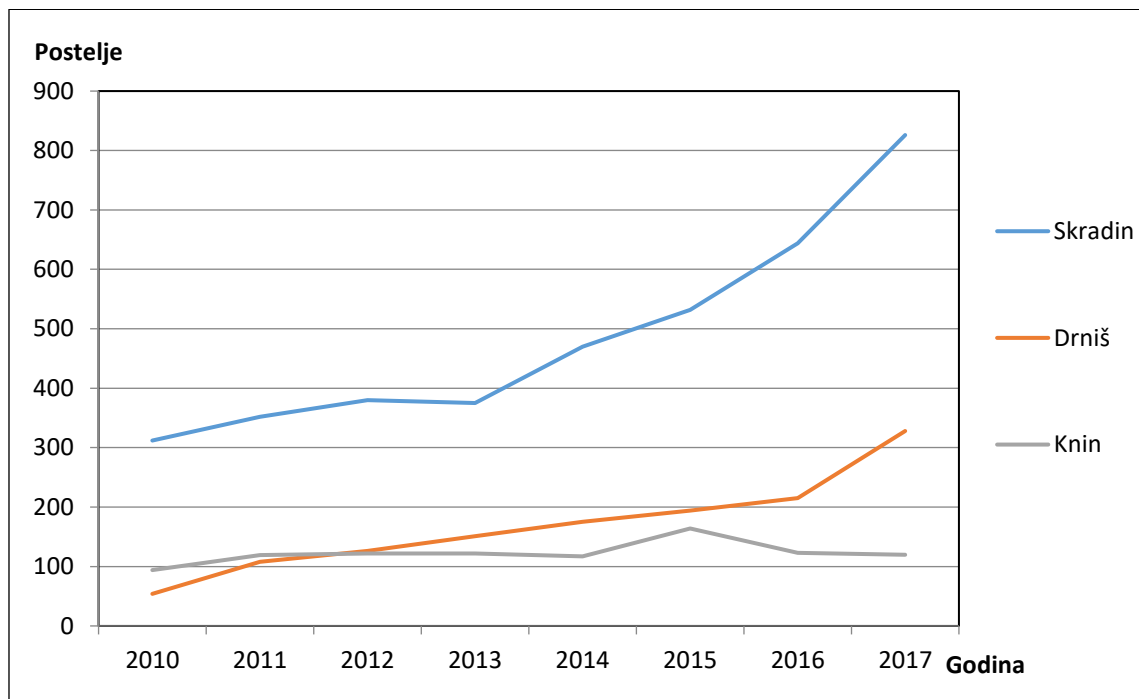
Izvor: Digitalni atlas (2005); SRPJ (2013)

3.2.2. Receptivni i komunikacijski faktori razvoja turizma

Među društvenim faktorima razvoja turizma osim kulturno – povijesne baštine ističu se receptivni i komunikacijski faktori. Receptivni faktori dio su turističke ponude i namijenjeni su prihvatu turista. Oni ovise o drugim faktorima, ponajviše o prirodnim faktorima razvoja turizma. Što je neko turističko mjesto atraktivnije to se gradi više turističkih kapaciteta. U širem smislu turističko mjesto je uređeni prostor kojeg posjećuje turist. Najvažnija uloga turističkog mjesta je smještaj gosta. Turistički kapaciteti mogu biti direktni i indirektni (Curić i dr, 2013). Direktni kapaciteti dolaze u izravan kontakt s turistima, a to su smještajni kapaciteti, prometnice, pošte itd. Indirektni turistički kapaciteti ne ubiru prihode od turizma, ali su posjećeni od strane turista.

Među smještajnim kapacitetima (hoteli, moteli, pansioni, privatni smještaj) na području Nacionalnog parka Krka dominira privatni smještaj te u manjoj mjeri pansioni. Turistički kapaciteti su najbolji odraz turističke razvijenosti nekog turističkog mjesta. Obzirom da govorimo o nacionalnom parku, smještaj gostiju se odvija u okolnom prostoru, tj. turističkom

području Nacionalnog parka Krka. Frekventne lokacije turističkog smještaja su gradovi Skradin, Drniš i Knin.

Sl. 11. Broj postelja po gradovima od 2010. do 2017. godine.

Izvor: DZS, (2010 – 2017)

Naravno, grad Skradin dominira u broju postelja na području NP Krka. No, i Skradin i Drniš imaju porast broja postelja zadnjih sedam do osam godina. Upravo ta dva grada su najvažnija za trenutno razvijeni prostor Nacionalnog parka Krka jer grad Skradin obuhvaća donji tok rijeke Krke, a grad Drniš srednji tok dok grad Knin obuhvaća gornji tok.

Kao što je već navedeno taj gornji tok rijeke Krke i nacionalnog parka je slabo turistički valoriziran (Sl. 13). Slaba turistička ponuda, ne postojanje pristupnih putova do kulturno – povijesne baštine i prirodnih lokaliteta odražava se na slabe turističke brojke. Upravo zbog toga broj turističkih postelja u gradu Kninu je jako nizak. Kreće se oko svega 150 postelja. To su uglavnom privatni smještajni kapacitet koje organiziraju neke obitelji kao dodatan izvor prihoda. Međutim, zbog malih turističkih brojki malo obitelji se okušava u turizmu.

Zadnje dvije do tri godine Grad Drniš sve više ulaže u turizam na temelju NP Krka (grade se pristupni putovi, vidikovci, biciklističke staze). To dokazuje i priloženi dijagram gdje je vidljiv porast broja postelja u zadnje dvije godine s 200 na preko 300 postelja. Valja

napomenuti kako je taj broj 2010. godine iznosio manje od 100 postelja. Može se zaključiti porast od preko 300% u zadnjih sedam do osam godina.

Ipak, grad Skradin je mnogo turistički razvijeniji od ostatka NP Krka ponajviše zbog svog geografskog položaja te razvijenog nautičkog turizma i marine koja privlači brojne nautičare iz cijelog svijeta. Kao i ostatak Parka, bilježi veliki porast broja postelja što dokazuje da je turizam sve važnija gospodarska grana ovog kraja te da su turističke brojke u velikom porastu. Smještajni kapaciteti u gradu Skradinu su također, uglavnom u privatnom smještaju. No, ovdje postoje i manji hoteli i pansioni, što nije slučaj u Kninu i Drnišu. Znatan porast broja postelja u Skradinu bilježi se od 2013. godine jer je od tada porast broja postelja 300%. Uz turističke kapacitete važnu ulogu imaju i ugostiteljski objekti. Nažalost oni su smješteni uglavnom na području grada Skradina zbog blizine Skradinskog buka ili na samom Skradinskom buku.

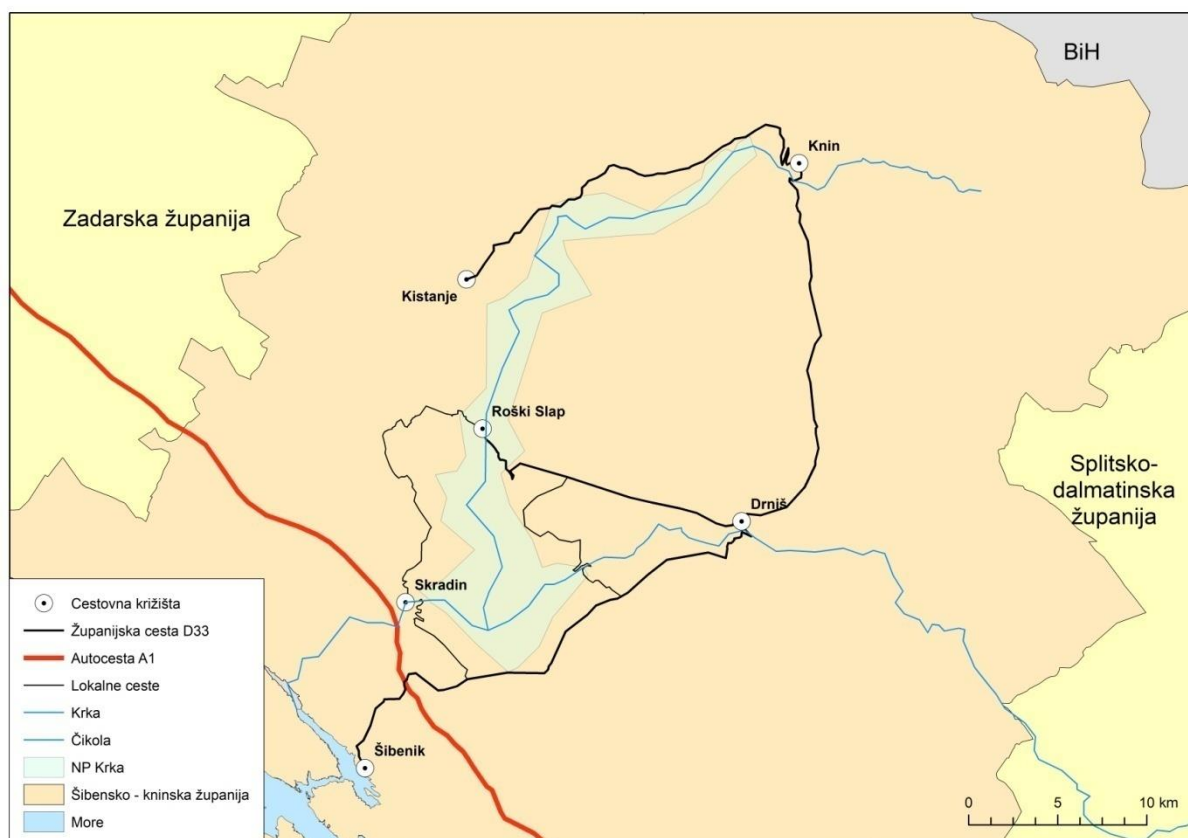
Sl. 12. Ugostiteljski objekti u Skradinskom Buku.

Izvor: fotografirao autor.

Knin i Drniš su udaljeniji od Krke i prirodnih lokaliteta NP Krka, no bilo bi poželjno da ugostiteljski objekti postoje u ruralnim područjima koji se nalaze uz samu rijeku Krku. Ugostiteljski objekti su važni jer mogu zadržati turiste na određenom prostoru.

Važan faktor u razvoju turizma su komunikacije odnosno prometna povezanost. Kao i u cijeloj Dalmaciji željeznička mreža je nerazvijena pa nema veće značenje ni za NP Krka. Najvažniju ulogu ima cestovna mreža. NP Krka se nalazi neposredno uz jadransko – jonski pravac koji povezuje Srednju Europu s Južnom te tako NP Krka stavlja u idealan prometno – geografski položaj. Izuzetno važno za strane turiste je i blizina aerodroma. Najbliži NP Krka su aerodromi u Zemunik (blizu Zadra) te u Kaštelima, udaljeni 85 i 65 km. Iako je cestovno kvalitetno povezan NP Krka ima problem s javnim prijevozom. Jedini organizirani javni prijevoz je iz Šibenika, dok iz ostalih gradova ne postoji. Možemo istaknuti tri cestovna puta koja su važna za turizam na području Nacionalnog parka Krka, a to su: cesta Šibenik – Drniš – Knin, autocesta Zagreb – Split koja prolazi svega 2 km od Nacionalnog parka Krka te cesta koja kruži kroz Park, a dio je županijske ceste D33 (Šibenik – Drniš – Knin), Tromilja – Pakovo selo – Roški slap – Bratiškovci – Skradin – Tromilja. Najrazvijenije naselje Nacionalnog parka je Skradin koji je ujedno i najdostupniji cestovnim putovima, a i morskim. Do Skradina se može iz Šibenika cestom i morskim putem i Zadra te je najbliži ulazu/izlazu s autoceste. Također povezan je s Roškim Slapom. Drniš se nalazi na županijskoj cesti D33, međutim udaljeniji je od Šibenika i od Skradinskog buka. Direktno je povezan cestom s Roškim Slapom. Knin kao najslabije turistički razvijen na ovom području je i najslabije povezan. Osim županijske ceste D33 koja ga spaja s 55 km udaljenim Šibenikom postoji dionica Knin – Kistanje na temelju koje je Knin spojen s brojnim slapištima (Manojlovac, Rošnjak, Miljacka). Važno je spomenuti i brodske linije koje prevoze posjetitelje. Dominiraju u donjem toku Krke na relaciji Skradinski buk – Roški Slap, no treba spomenuti i one od Roškog Slapa do utvrda Nečven i Trošenj.

Sl. 13. Glavni cestovni pravci na području Nacionalnog parka Krka.

Izvor: SPRJ (2013).

4. DOSADAŠNJI I AKTUALNI TURISTIČKI RAZVOJ

Nacionalni park Krka proglašen je nacionalnim parkom 1985. godine i jedan je od mlađih nacionalnih parkova u Republici Hrvatskoj. Razvoj turizma na ovom području kreće tek nakon Drugog svjetskog rata. Početkom 80-ih, prema nekim procjenama bilo je između 150.000 i 200.000 posjetitelja. Nakon što je proglašen nacionalnim parkom to područje bilježi znatan porast broja posjetitelja.

Tab.1. Broj posjetitelja Nacionalnog parka Krka od 1984. do 2000. godine.

Godina	1984.	1986.	1988.	1990.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
Broj posjetitelja	285000	377161	385837	332036	92999	188895	221788	199620	367608

Izvor: NP Krka, (2003), preuzeto iz Gverić, (2003, 30).

Razdoblje od proglašenja NP Krka može se podijeliti na dva dijela, na godine do Domovinskog rata i na godine nakon Domovinskog rata. Do Domovinskog rata Nacionalni park Krka imao je veliko značenje za Šibensko – kninsku županiju. U razdoblju od 1984. do 1988. godine porast broja posjetitelja iznosio je otprilike 100.000. Ukupna stopa promjene u tom razdoblju iznosi 35,38% što znači da se u razdoblju od četiri godine (1984. – 1988.) broj posjetitelja povećao za 35%. Obzirom da se radi o početnim godinama razvoja turizma govori se o posjetiteljima koji ulaze unutar Nacionalnog parka Krka.

Međutim, nakon brojki od preko 300.000 posjetitelja došao je Domovinski rat. Zbog ratnih prilika turizam se srušio na jako niske grane u cijeloj Republici Hrvatskoj, a ne samo u Nacionalnom parku Krka. Obzirom da je baš šibensko, drniško i kninsko područje bilo jako zahvaćeno ratom podaci o broju posjetitelja za vrijeme rata nisu poznati. Rat je uzrokovao strmoglavi pad broja posjetitelja kojih je 1996. godine bilo malo manje od 100.000. Ukupna stopa promjene od početka Domovinskog rata do 1996. godine iznosi -71,99%. Nakon Domovinskog rata, broj posjetitelja je u konstantnom porastu što pokazuju brojke iz 1998. i 2000. godine.

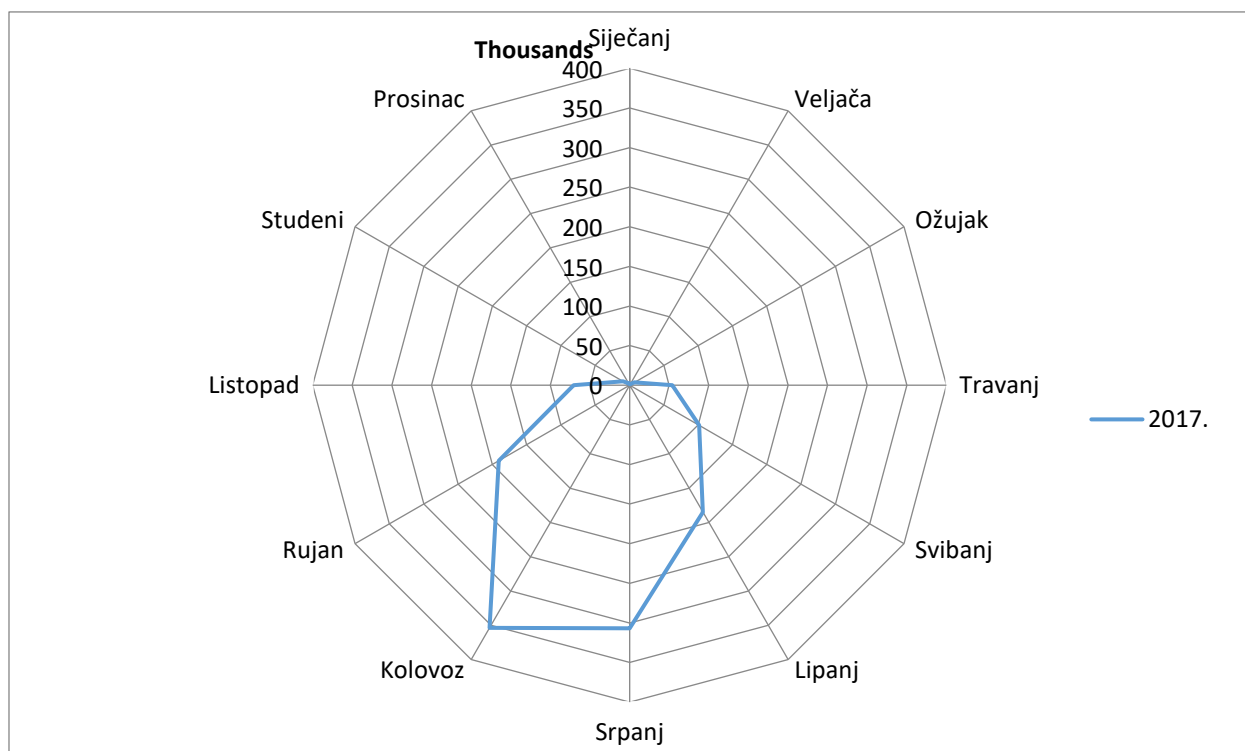
Tab.2. Broj posjetitelja Nacionalnog parka Krka od 2006. godine do 2017. godine.

Godina	Domaći	Strani	Ukupno
2006.	154 726	505 402	660 128
2007.	125 639	575 184	700 823
2008.	114 233	582 466	696 699
2009.	84 162	548 216	632 378
2010.	82 549	585 478	668 627
2011.	76 336	607 403	683 739
2012.	81 173	651 826	732 999
2013.	85 463	701 172	786 635
2014.	87 530	716 881	804 411
2015.	77 074	874 032	951 106
2016.	78 286	993 275	1 071 561
2017.	88 896	1 195 827	1 284 723

Izvor: NP Krka, (2018).

Ukupan broj posjetitelja zadnjih dvanaest godina raste. (Tab.2.) No, odmah se primjećuje ogromna razlika u broju domaćih i stranih posjetitelja. Nakon rasta broja domaćih posjetitelja od Domovinskog rata početkom 20. stoljeća krenuo je blagi pad do 2011. godine. U tom razdoblju u Republici Hrvatskoj je vladala gospodarska kriza što je dovelo do smanjenja

platežne moći Hrvata. Nakon gospodarskog oporavka Hrvatske 2011. godine dolazi do ponovnog rasta broja domaćih posjetitelja. Bazni indeks za 2012. godinu iznosi 106,37 što odgovara porastu od 6%. Međutim, taj broj teško dostiže brojke od prije 10 do 15 godina. Razlog tomu je porast cijena ulaznica u Nacionalni Park koje su preskupe za budžet turista koji dolaze iz Hrvatske. Dodatan razlog je orijentacija Nacionalnog parka na strane turiste te približavanje turističke ponude stranim državljanima koji su veće platežne moći. Ukupna stopa promjene posjetitelja u razdoblju od 2006. do 2017. godine iznosi 94,61% što znači da se ukupan broj posjetitelja NP Krka dvostruko povećao (Tab.2.). Važno je naglasiti kako je NP Krka 2016. godine po prvi put prešao preko 1,000.000 posjetitelja (Tab.2.). Takav trend se nastavio i 2017. godine kada je ukupno bilo 1,284.723 posjetitelja (Tab.2.). Ukupna stopa promjene u razdoblju od 2006. do 2017. godine stranih posjetitelja iznosi 136,61%. Strani posjetitelji su 2017. godine prvi put prešli brojku od 1,000.000 posjetitelja godišnje kada ih je bilo 1,195.827 (Tab.2.). Udio stranih posjetitelja (npr. za 2017. godinu) iznosi 93,08% u ukupnom broju posjetitelja.

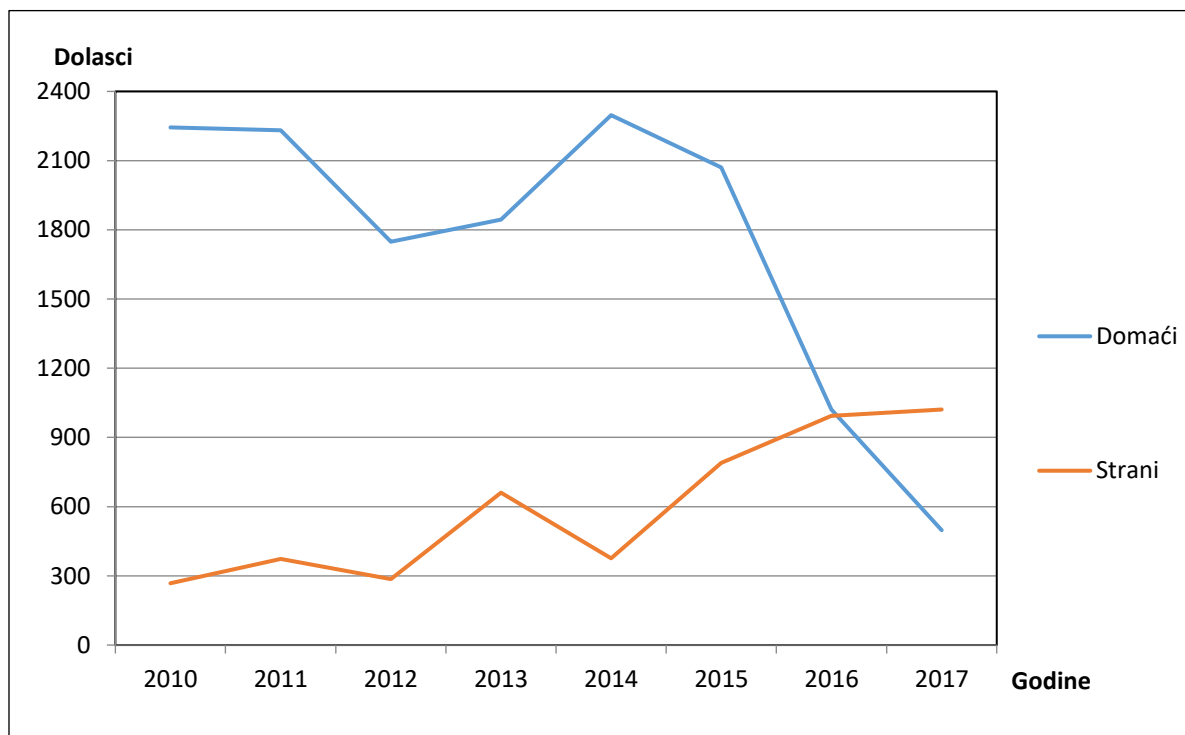
Sl. 14. Broj posjetitelja NP Krka po mjesecima u 2017. godini.

Izvor: NP Krka (2018).

U razdoblju od listopada do travnja broj posjetitelja je ispod 100.000, dok je u razdoblju od svibnja do rujna preko 100.000 (Sl. 13.). U ljetnim mjesecima, točnije srpnju i kolovozu broj posjetitelja prelazi preko 300.000 za razliku od siječnja ili veljače kada se ukupan broj posjetitelja kreće oko 1.500, što znači da je tokom ljetnih mjeseci opterećenje Parka veće i do 20 puta (Sl. 13.). Dodatan problem sezonalnosti je prostorna raspodjela posjetitelja. Prethodno je navedena slaba turistička valorizacija gornjeg toka rijeke Krke zbog čega je glavčina ukupnog broja posjetitelja u Skradinskom Buku te u manjoj mjeri u Roškom Slapu. Dokaz tomu vidimo i u izračunu fizičkog pritiska na cijeli NP Krka. Ukupna površina NP Krka iznosi 109 km², a ukupan broj dolazaka u 2017. godini 1,284.723 što znači da je fizički pritisak turizma iznosio 11.786 posjetitelja po km². Obzirom da govorimo o nacionalnom parku, dolasci i noćenja turista teško su ostvariva u samom nacionalnom parku pa zato govorimo o tri grada.

Grad Knin najveće je naselje u gornjem toku rijeke Krke. U prošlosti je bio ključ Hrvatske zbog geografskog položaja (sjecište prometnica). Usprkos blizini Krke Knin se turistički nije razvio. Domovinski rat najviše je posljedica ostavio upravo na Knin, uništeno je gospodarstvo i možebitna turistička aktivnost. Zbog svog turističko – geografskog okruženja ima veliki potencijal koji bi se trebao iskoristiti. Velike poljoprivredne površine koje su danas neobrađene valjalo bi povezati s NP Krka. Međutim, problem je slaba turistička valorizacija gornjeg toka rijeke Krke na temelju kojeg bi Knin napredovao. No, valorizacijom gornjeg toka rijeke Krke došlo bi do većeg broja posjetitelja u tom dijelu Parka te bi adekvatnom turističkom ponudom u Kninu (poput obilazaka Kninske tvrđave, gastronomske ponude, muzeja Domovinskog rata itd.) došlo do turističkog razvoja kninskog područja.

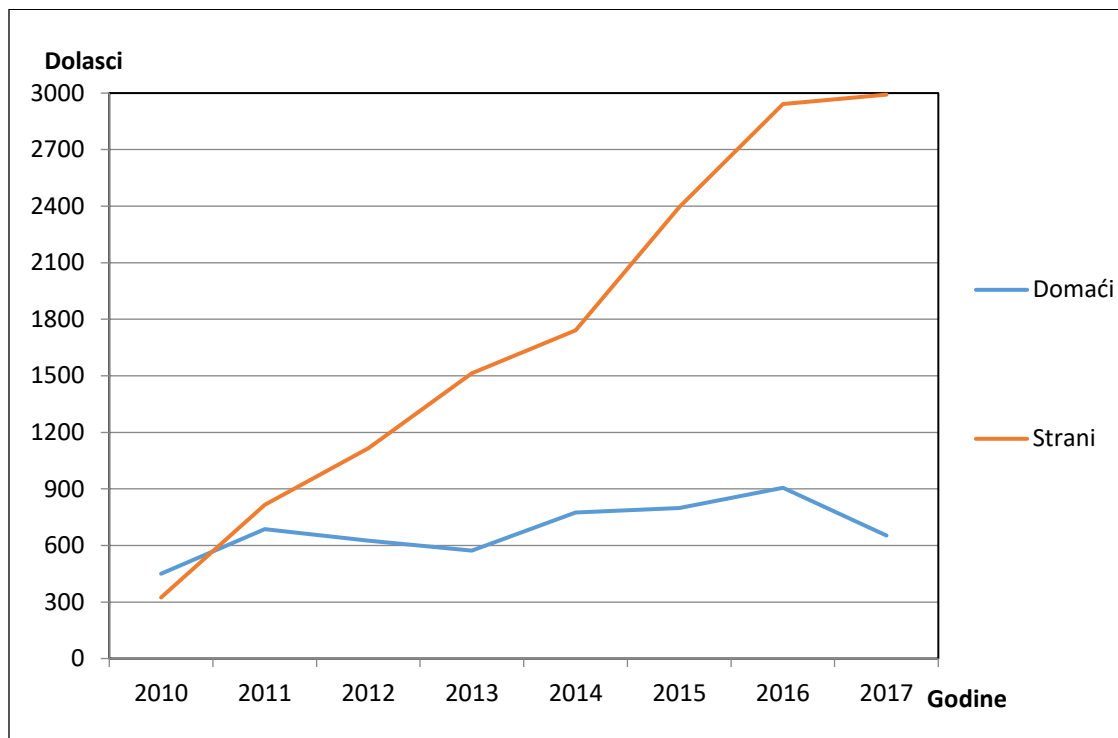
Sl. 15. Turistički dolasci u Knin od 2010. do 2017. godine.

Izvor: DZS (2010 – 2017).

Pad broja domaćih turista uzrokovan je izrazito slabom gospodarskom situacijom na području Knina te sve veće atraktivnosti Skradinskog buka i Roškog Slapa koji su bliže Šibeniku, Splitu ili Zadru (Sl. 14.). Također, grad Knin je mjesto središnje proslave Dana pobjede i domovinske zahvalnosti koja se u zadnjih nekoliko godina premješta po cijeloj Hrvatskoj što je dodatan razlog strmoglavog pada domaćih turista. Npr. lančani indeks dolazaka domaćih turista za 2016. godinu iznosi 49,32 što pokazuje pad za dvostruki broj turističkih dolazaka dok ukupna stopa promjene turističkih dolazaka domaćih turista u razdoblju od 2010. do 2017. godine iznosi -77,80%. Međutim, tendencija dolazaka stranih turista je pozitivna. Ukupna stopa promjene dolazaka stranih turista u razdoblju od 2010. do 2017. godine iznosi 280,97%. Iz tog se zaključuje kako Knin ima veliki turistički potencijal kojeg treba iskoristiti širenjem turističke ponude u vidu gastronomije, kulture, povijesti itd. Važno je naglasiti 2016. godinu kada je po prvi put broj stranih turista prerastao broj domaćih turista.

Sljedeći je grad Drniš koji se nalazi na zapadnom rubu Petrova polja na rijeci Čikoli. Središte je Šibenske Zagore kojeg je također uništio Domovinski rat. Također, izrazito bogato ruralno područje u koje je potrebno ulagati da bi doživjelo veći razvoj koji se može temeljiti na NP Krka. Bogata gastronomska ponuda te blizina dviju geografski atraktivnih rijeka dovelo je do

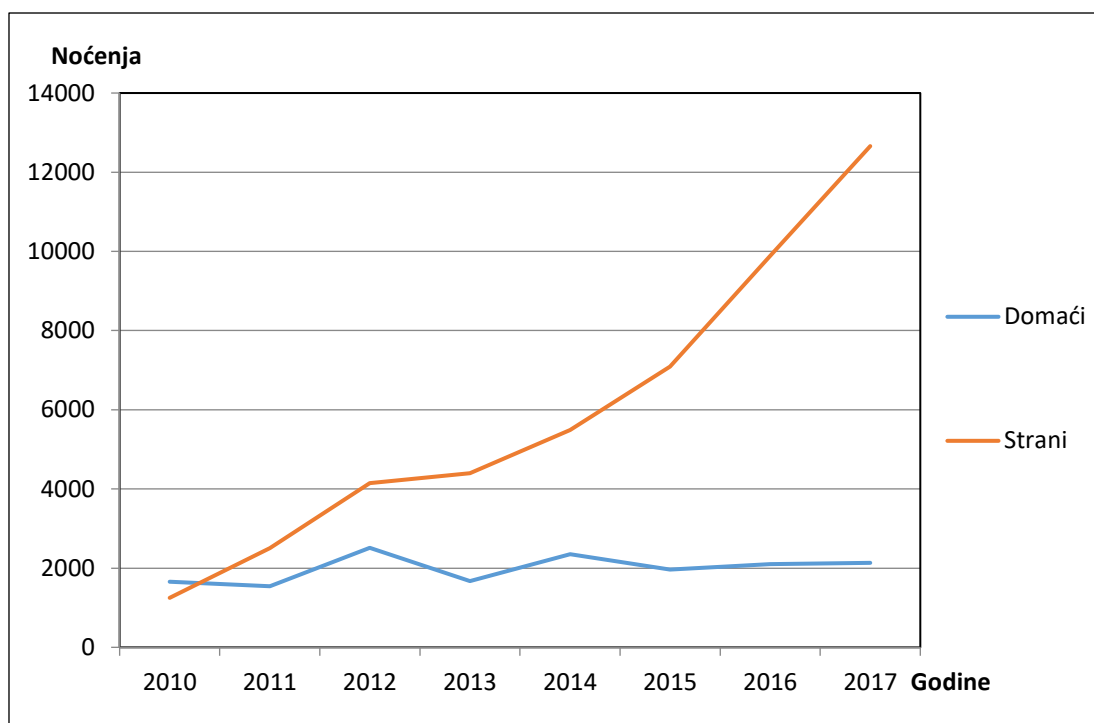
turističkog razvoja zadnjih nekoliko godina u obliku ruralnog turizma na obiteljskim gospodarstvima (privatni smještaj, masline, pršut, vino).

Sl. 16. Turistički dolasci u Drniš od 2010. do 2017. godine.

Izvor: DZS, (2010 – 2017).

To je vidljivo i na sl. 15. koja dokazuje vrtoglavi porast dolazaka stranih turista u zadnjih sedam godina. Ulazak u Europsku Uniju, europski fondovi za ruralni turizam, prepoznavanje „lake zarade“ pokrenulo je razvoj ruralnog turizma na području grada Drniša. Ukupna stopa promjene dolazaka stranih turista u razdoblju od 2010. do 2017. godine iznosi 823,45%. No, broj dolazaka domaćih turista stagnira. Razlog tomu je nezainteresiranost domaćih turista za gastronomsku ponudu ruralnih područja kao i približavanje turističke ponude stranim turistima (slično kao i u Skradinskom buku). Za razliku od ukupne stope promjene dolazaka stranih turista, ukupna stopa promjene dolazaka domaćih turista iznosi svega 44,88%. Da bi se ovako kvalitetne brojke turističkih dolazaka iskoristile broj noćenja trebao bi biti relevantan broju dolazaka.

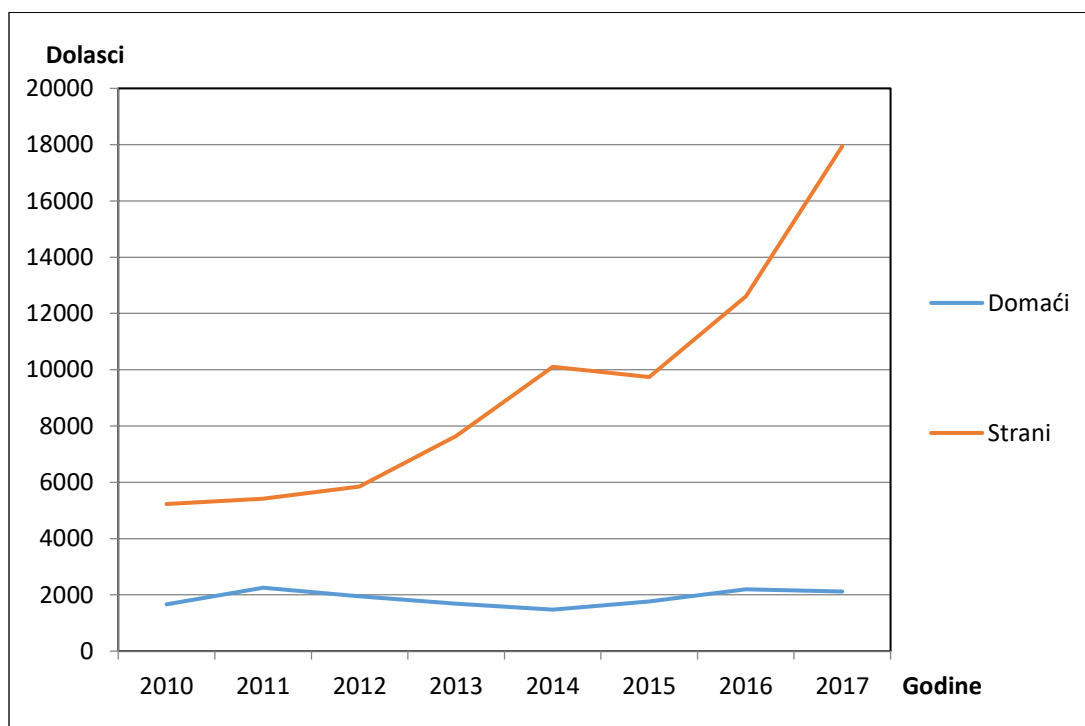

Sl. 17. Turistička noćenja u Drnišu od 2010. do 2017. godine.

Izvor: DZS (2010 – 2017).

Kao i turistički dolasci stranih turista, turistička noćenja stranih turista bilježe veliki rast (Sl. 16.). Ukupna stopa promjene turističkih noćenja stranih turista između 2010. i 2017. godine iznosi 912,72%. Međutim, važna stavka je prosječan boravak turista. To ima veliku ulogu jer ukoliko je prosječan boravak turista nizak onda se ne može ostvariti značajni turistički razvoj. Izuzetno je važno zadržati turiste na željenom području, u ovom slučaju na području grada Drniša. Njihovim dužim boravkom turistima bi se mogli plasirati poljoprivredni proizvodi od kojih živi veliki dio stanovništva ovog kraja. Prosječan boravak na području grada Drniša rekordne 2017. godine iznosi 4 dana, što znači da u Drnišu više nije dominantan tranzitni turizam tj. gosti se ne zadržavaju jedan do dva dana. Ulaganjem u ruralni turizam, tj. gastronomsku ponudu, infrastrukturu i smještajne kapacitete prosječan boravak stranih turista bi se povećao. Dok broj stranih turista vrtoglavo raste broj domaćih uglavnom stagnira (slična situacija kao i u Kninu). Ukupna stopa promjene turističkih noćenja domaćih turista u razdoblju od 2010. do 2017. godine iznosi 28,86% što je vrlo mali porast u odnosu na brojke koje su vezane uz strane turiste. Dodatan prilog mogućnosti povećanja turističkih brojki vidimo i u iskorištenosti smještajnih kapaciteta. Iskorištenost smještajnih kapaciteta tokom cijele godine iznosi svega 10,57%. Međutim, problem je sezonalnosti u ljetnim mjesecima kada su smještajni kapaciteti puni, a za vrijeme zimskih mjeseci prazni.

Slična je situacija i u Skradinu koji ima mnogo veće brojke i veću turističku ponudu. Skradin je turistički centar i najrazvijenije turističko mjesto u blizini. Naseljen je još od doba Rima pa je bogat kulturno – povijesnom baštinom tog razdoblja. Danas tj. prema popisu iz 2011. godine, iako ima status grada, ima samo 588 stanovnika. Status grada ima zbog svoje iznimne turističke važnosti za ovaj kraj. Temelj turističkog razvoja Skradina je njegov prostor i smještaj na rubu poljoprivredno – ruralnog kraja te u blizini Skradinskog buka (Gverić, 2003). Veliku važnost ima nautički turizam koji brojkama čak premašuje turističke dolaske s kopna. Grad Skradin je poznat i po gastronomskoj ponudi, a temelje za to nalaze se u njegovom bogatom ruralnom zaleđu iz kojeg Skradin crpi sva bogatstva (vino, maslinovo ulje, ljekovito bilje). Veliki napredak razvoju turizma na području Skradina donijela je autocesta A1 koja prolazi svega nekoliko stotina metara od samog Skradina.

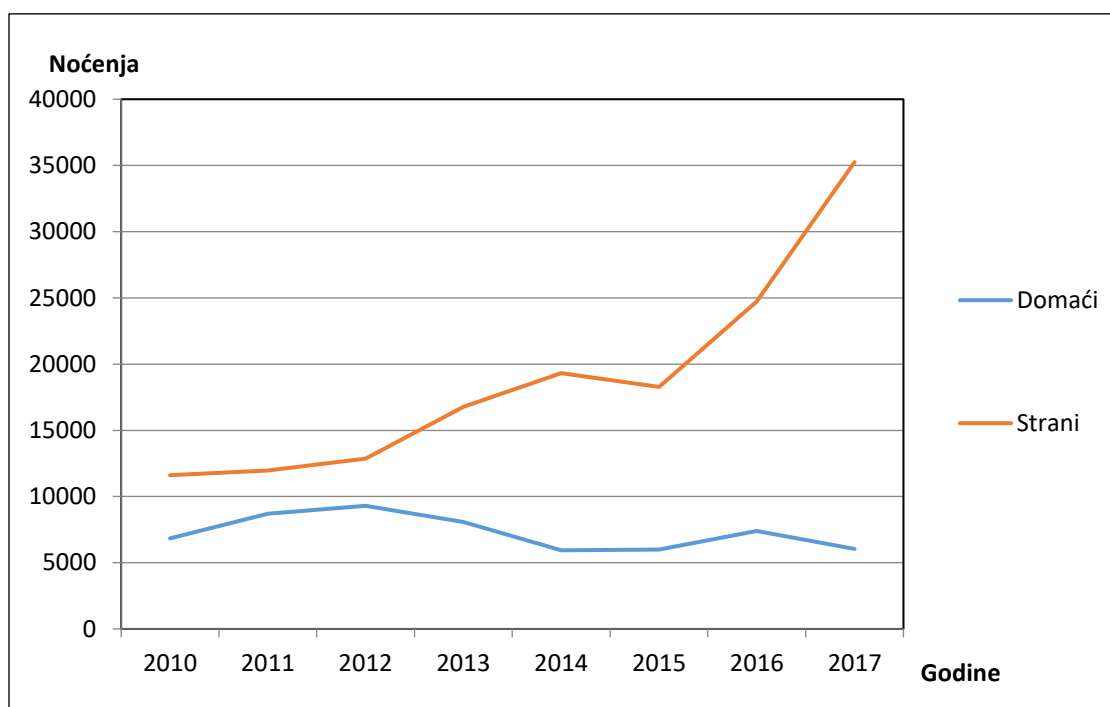

Sl. 18. Turistički dolasci u Skradin od 2010. do 2017. godine.

Izvor: DZS (2010 – 2017).

Broj stranih turista brzo raste dok broj domaćih turista uglavnom stagnira (Sl. 17.) Ukupna stopa promjene turističkih dolazaka u razdoblju od 2010. do 2017. godine za strane turiste iznosi 243,31% što je ipak manji rast nego u Drnišu, ali valja naglasiti kako se turizam u Drnišu tek počinje razvijati dok na području Skradina turizam traje već dulji niz godina. Kao što je već spomenuto, nautički turizam ima veliki značaj u Skradinu. Državni zavod za

statistiku je 2009. godine među turističke dolaske ubrajao i nautički turizam pa je broj turističkih dolazaka 2009. godine iznosio oko 43.000. Godine 2010. Državni zavod za statistiku više ne ubraja nautički turizam među turističke dolaske pa ta broj iznosi 5.228 što znači da je nautički turizam 2009. godine iznosio 88% turističkih dolazaka. S obzirom na važnost, procjenjuje da nautički turizam i dalje ostvaruje između 80 i 90% turističkih dolazaka i noćenja. Broj domaćih turista je skoro pa zanemariv u odnosu na strane turiste. Njihov broj se kreće oko 200, a ukupna stopa promjene turističkih dolazaka domaćih turista u razdoblju od 2010. do 2017. godine iznosi 26,96%. Grad Skradin ima najviše postelja od sva tri relevantna grada za NP Krka stoga je i broj noćenja izrazito velik (Sl. 18.)

Sl. 19. Turistička noćenja u Skradinu od 2010. do 2017. godine.

Izvor: DZS (2010 – 2017).

Broj turističkih noćenja stranih turista je također u velikom porastu, dok broj noćenja domaćih turista stagnira, kao i broj dolazaka (Sl. 18.). Ukupna stopa promjene broja noćenja stranih turista u razdoblju od 2010. do 2017. godine iznosi 203,67%. Najveći porast bilježi se nakon 2015. godine. Broj turističkih noćenja domaćih turista je u blagom padu, što dokazuje i ukupna stopa promjene za isto razdoblje koja iznosi -11,60% što je zapravo jedini negativni trend na području grada Skradina. Razlog tomu već je prethodno naveden. Veliku ulogu u

razvitku turizma oko Skradina ima NP Krka koji svoju ponudu i cijene približava stranim turistima, samim time njihov rast je očekivan. Prosječan boravak turista u Skradinu iznosi svega 2 dana. Turisti u Skradinu borave dvostruko kraće nego u Drnišu. Razlog tomu je blizina Šibenika te turisti koji dolaze u Skradin ne planiraju svoj odmor provesti samo tu, njima je Skradin usputna destinacija te odlaze u Šibenik, Split, Zadar ili ostatak Dalmacije. Za razliku od turista koji dolaze u Skradin, turisti u Drnišu privučeni su prvenstveno etno ponudom ruralnog turizma te se tu zadržavaju prosječno 4 dana. Oni su orijentirani na Knin, Drniš te ruralno područje tih gradova. Iskorištenost smještajnih kapaciteta rekordne 2017. godine u Skradinu iznosi 42,68% što je četverostruko više nego u Drnišu. Razlog tomu je jako mala površina Skradina, uz izuzetno velik broj turističkih noćenja. Mogućnost izgradnje više turističkih kapaciteta nalazi se ruralnom zaleđu Skradina koja bi rasteretila staru jezgru grada.

Analiza turističkih pokazatelja na području Nacionalnog parka Krka dokazuje veliki turistički potencijal ovog kraja. Nažalost loša gospodarska situacija u cijeloj županiji loše se odražava na turizam i razvitak ovog područja. No, usprkos tomu turističke brojke zadnjih sedam godina rapidno rastu (Sl. 14., 15., 16., 17., 18.). Dodatnim ulaganjima, pomoći državnih institucija te Europske Unije ovaj bi kraj svoj gospodarski oporavak mogao temeljiti na ruralnom turizmu.

5. GOSPODARSKI RAZVOJ UŽEG PODRUČJA NA TEMELJU TURIZMA U NACIONALNOM PARKU KRKA

Iz dosadašnjeg dijela rada zaključuje se kako je turizam izuzetno važan za Nacionalni park Krka, no važno je naglasiti kako je turizam sve važniji za gravitacijsko područje NP Krka. To je pretežito ruralni kraj u kojem se stanovništvo uglavnom bavi primarnim djelatnostima. Razvoj ruralnog turizma donosi dodatne prihode seljačkim gospodarstvima te na taj način seljaci kompenziraju nedostatke u poljodjelstvu. Turizam ima multiplikativno djelovanje na razvoj niza drugih gospodarskih djelatnosti. Stanovništvo iz primarnog sektora postepeno ulazi u sekundarni, a zatim u tercijarni. Prema zakonu unutar granica nacionalnog parka dopušta se tradicionalna poljoprivreda i turistička aktivnost te je upravo je to prilika za uže područje NP Krka da se gospodarski razvija. Nacionalni park utječe na specijalizaciju i komercijalizaciju poljoprivrede jer omogućava stanovništvu okolnog kraja da prodaje svoje proizvode (mlijeko, maslinovo ulje, suhomesnati proizvodi, suho voće, itd.) na štandovima na frekventnim lokacijama, no njihov je broj još uvijek relativno malen. Potrebna je veća interakcija NP-a i okolnog područja. Najbolji primjer za interakciju Parka i stanovništva

okolnog područja na ovakav način je Skradinski buk gdje se nalazi desetak štandova na kojem se prodaju poljoprivredni proizvodi. Stanovništvo gravitacijskog područja Nacionalnog parka Krka uglavnom pripada starijim skupinama stanovništva te ima manji stupanj obrazovanja od gradskog stanovništva. Zbog toga je nužno smanjenje birokracije te novčanih nameta tom stanovništvu kako bi se lakše prilagodilo te uspijevalo prodavati svoje proizvode u nacionalnom parku. Povećanje broja štandova te raznolikost ponude imalo bi pozitivne učinke i na sam Nacionalni park Krka jer bi to dovelo do duljeg zadržavanja posjetitelja unutar granica Parka.

Izuzetno važno za razvitak ruralnih područja na temelju turizma su turistička seljačka gospodarstva. „Po definiciji turističko seljačko gospodarstvo mora imati odgovarajuću poljoprivrednu proizvodnju (maslinarstvo, stočarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo, pčelarstvo i sl.), organizirano gospodarsko dvorište i stambene i gospodarske zgrade koje u jednom dijelu imaju uređene prostore za boravak turista sa suvremenim smještajnim komforom.“ (Pejnović i Radeljak, 2008). Upravo na takvim mjestima dolazi do objedinjavanja cjelokupne turističke ponude ovog kraja (gastronomija, netaknuta priroda, poljoprivreda). Kako bi došlo do dodatne interakcije između NP Krka i okolnog područja trebalo bi povećati građevinske zone na temelju čega bi stanovništvo otvaralo turistička seljačka gospodarstva. Naravno, proširenje građevinske zone treba se odvijati postepeno uz velike kontrole.

Osnovna karakteristika turizma u Nacionalnom parku Krka početkom 20. stoljeća jest u tome da se uglavnom radi o izletničkom turizmu. Međutim, kako rastu turističke brojke tako je sve popularniji ruralni turizam koji može imati mnogo više učinka na ovaj prostor od izletničkog. Na temelju ruralnog turizma mogu se zasnivati i drugi oblici turizma poput lovačkog, avanturističkog (kanjon rijeke Čikole), kulturnog turizma itd. Da bi se što više oblika turizma razvilo na adekvatan način potrebno je osigurati organizacijsku i promotivnu logistiku koja će po određenim prostornim cjelinama poticati osnivanje inicijalnih jezgri ruralnog turizma (Kušen, 2005).

Važno je još naglasiti funkciju rada koja ima veliki prostorni utjecaj jer pokreće veliki broj ljudi. NP Krka ima veliki gospodarski utjecaj na uže područje Parka jer većina zaposlenih u Nacionalnom parku Krka dolaze iz gravitacijskog prostora, a ističu se Skradin, Drniš i Šibenik (Pejnović i Radeljak, 2008). Utjecaj na to ima smještaj uprave Nacionalnog parka, ulaza u NP i blizina turistički aktivnog prostora. Upravo je to razlog manjeg zapošljavanja stanovništva iz

Knina. Dodatno se takva interakcija povećava u ljetnim mjesecima kada se zapošljavaju sezonski radnici.

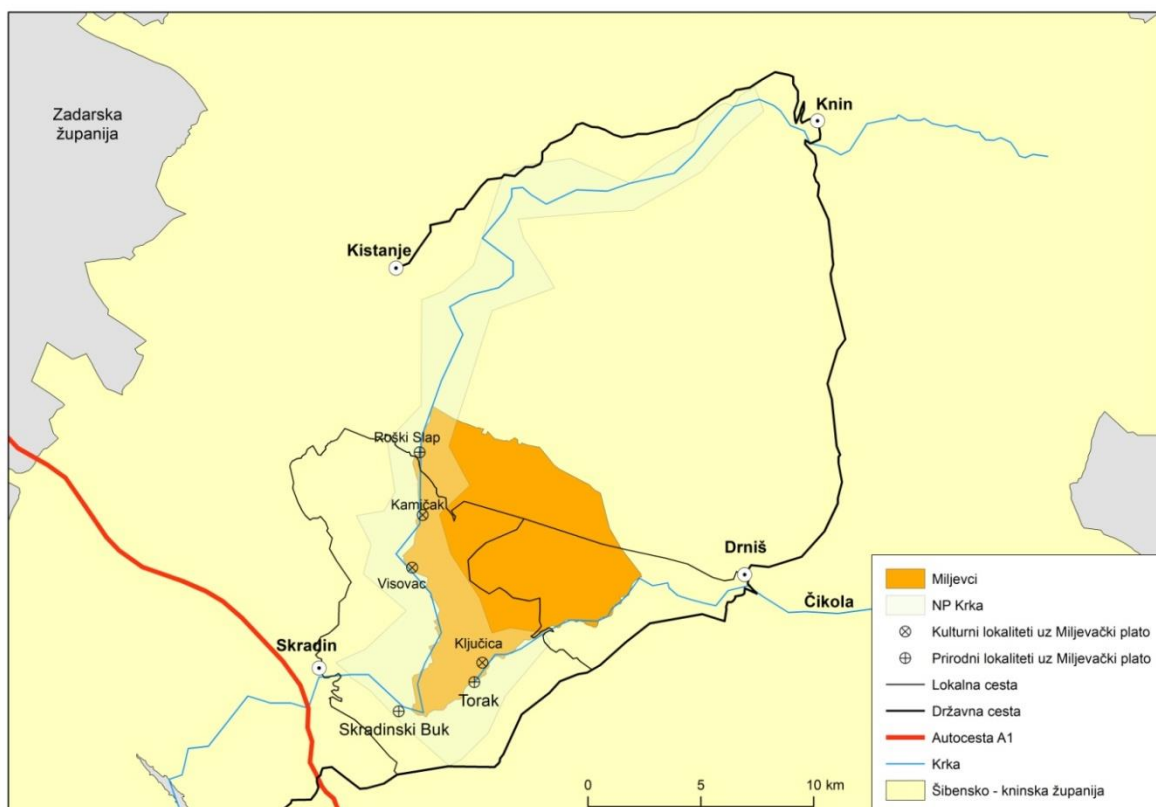
Iz gore navedenog možemo zaključiti kako gospodarstvo užeg područja Nacionalnog parka Krka uvelike ovisi o samom Parku. Interakcija se provodi kroz poljoprivredu, ruralni turizam i funkciju rada. Međutim, uz dodatne napore, smanjivanje birokracije te novčanih nameta takva interakcija bila bi na još većoj razini što bi dovelo do gospodarskog prosperiteta opustošenog ruralnog kraja. Valja naglasiti kako brojke pokazuju pozitivne trendove kroz porast turističkih seljačkih gospodarstava, porast zaposlenih u nacionalnom parku koji žive u gravitacijskom području itd. Ukoliko dođe do uključivanja gravitacijskog područja NP Krka u jedinstvenu ponudu bitno bi se promijenio turistički status ovog kraja. No, razvoj turizma u Nacionalnom parku Krka ne sprječava demografske negativne procese, tj ne događa se stabilizacija naseljenosti.

6. PRIJEDLOG BUDUĆEG RAZVOJA

Nacionalni park Krka je izrazito bogato područje kako prirodnim tako i kulturnim ljepotama. Iz dosadašnjeg dijela rada lako se može zaključiti kako NP Krka ima mnogo turističkog potencijala koji nažalost nije u potpunosti iskorišten. Veliki napredak može se ostvariti kroz bolju i veću interakciju s okolnim prostorom i stanovništvom, povećanjem turističke ponude te valorizacijom gornjeg toka rijeke Krke. Manojlovački slapovi i Miljacka te ostali slapovi imaju veliki potencijal u turističkom smislu. Prvenstveno, do valorizacije gornjeg toka bi dovela kvalitetnija infrastruktura poput obnove lokalnih, županijskih i državnih cesta do lokaliteta gornjeg toka rijeke Krke. Iznimno važno, za zadržavanje turista, je gradnja infrastrukture unutar samog Parka tj. lokaliteta. Izgradnjom vidikovaca, pješačkih putova te biciklističkih staza omogućilo bi se turistima lakši pristup prirodnim ljepotama. Kako bi se taj prostor popularizirao među turistima iznimno je važno izgraditi ulaz u Nacionalni park Krka poput onog u Skradinu (Skradinski buk). Sve bi to dovelo do popularizacije tih područja koji bi mogli rasteretiti Skradinski buk.

Povećanjem turističkih dolazaka dolazi do proširenja turističke potražnje te povećanja broja noćenja. Nužno je povećati turističku ponudu kroz razne ugostiteljske objekte koji ne moraju biti isključivo unutar granica nacionalnog parka. Obzirom da dolazi do povećanja broja turističkih noćenja potrebno je povećanje turističkih kapaciteta. Za primjer se može uzeti ovaj izračun, 2017. godine bilo je 1,284.723 posjetitelja, kad bi 5% posjetitelja ostvarilo dvije noći

ukupno bi se ostvarilo oko 130.000 noćenja. Naravno razvoj Nacionalnog parka doveo bi do razvoja okolnih ruralnih područja koja jako pate od depopulacije i deagrarizacije dok potencijal koji se nalazi nedaleko od njih je neiskorišten (šire područje grada Knina). Kao što je već navedeno, iznimno važno za rasterećenje pojedinog dijela Parka, a valorizaciju drugog dijela je otvaranje ulaza u Nacionalni park. Sustav glavnih prometnica uvjetovao je pozicioniranje glavnih ulaza u Nacionalni park Krka. U ovom radu uzet će se primjer jednog potencijalnog ulaza. Izgradnja ulaza na prostoru Miljevačkog platoa donosi mnoge pozitivne procese u NP Krka. Miljevački plato je kvalitetno prometno povezan sa Šibenikom (državna cesta D33) te čvorištem autoceste A1 te je izrazito blizu Skradinskog Buka, Roškog Slapa i Visovca. Miljevački plato je središte NP Krka jer obuhvaća cijelu lijevu obalu ujezerenog dijela od Bogočina preko Roškog Slapa i Visovca do Skradinskog Buka, odnosno ušća rijeke Čikole u Krku. Čak 1/5 NP Krka se nalazi na prostoru Miljevaca. Niti jedan lokalitet prirodne ili kulturne baštine nije udaljeniji od 10 km. Uz idealni geografski smještaj, Miljevački plato karakterizira bogat reljef na kojem se mogu izgraditi brojni vidikovci i biciklističke staze. Također, reljefna pogodnost nameće izgradnju ulaza kroz neku od uvala koji se ne bi vidio s rijeke ili nekog drugog mjesta što ne bi dovelo do degradacije okoliša.

Sl. 20. Položaj Miljevačkog platoa.

Izvor: SRPJ (2013).

Obzirom da je nužna aktivacija turizma u susjednoj zoni Nacionalnog parka Krka ovaj bi ulaz bio idealno pozicioniran za otvaranje turističke ponude na rijeci Čikoli jer je prostor Miljevačkog platoa spona između Čikole i Krke. Otvaranjem ulaza u NP Krka na Miljevcima stvorio bi se sustav Skradinski buk – Čikola – Visovac – Roški Slap. Uz svu potrebnu infrastrukturu valjalo bi privući turiste gastronomskom ponudom te izgradnjom ugostiteljskih objekata. Ovaj plan ima svoje temelje u povećanju turističkih dolazaka, noćenja i postelja na području grada Drniša (među koje spadaju i Miljevci). Sve te činjenice dovele bi do rasterećenja Skradinskog buka. Sigurno je da će ulaz kod Skradinskog buka ostati zbog svog geografskog položaja i nadalje glavni ulaz i da će najveći broj posjetitelja Nacionalnog parka biti od onih koji dolaze na more. Međutim, svim dijelovima NP-a treba dati šansu odnosno nijedan dio u tome ne sprječavati administrativnim načinom.

7. ZAKLJUČAK

Analizom prirodne i društvene atrakcijske osnove Nacionalnog Parka Krka i užeg područja Parka jasno se da zaključiti kako promatrano područje ima sve predispozicije za razvoj turizma. Važno je istaknuti geografski položaj Nacionalnog parka Krka. NP Krka se proteže duž cijele Šibensko – kninske županije imajući veliku ulogu u prometnom sustavu, modifikaciji klime, gospodarstvu te turizmu te županije. Iznimno sadržajna prirodnim atrakcijama, Krka privlači brojne turiste. Ističu se brojne sedrene barijere, dolinska proširenja te usječeni kanjoni nekoliko desetaka metara. Na području NP Krka ističu se tri grada koji dominiraju u turističkoj ponudi, Skradin, Drniš i Knin. Bogati, ponajviše, kulturnom – povijesnom baštinom privlače turiste iz raznih krajeva svijeta. Trendovi turističkih brojki ukazuju na sve veći turistički razvoj ovih ruralnih krajeva. Turistički dolasci i noćenja ukazuju na mogućnost gospodarskog napretka ovog kraja kroz turizam koji se zasniva na Nacionalnom Parku Krka. Važno je naglasiti i mogućnost zaposlenja stanovništva okolnog kraja u NP Krka čime se još dodatno ostvaruje interakcija NP Krka i okolnog prostora.

Da bi se u potpunosti iskoristio turistički potencijal NP Krka nužna je valorizacija gornjeg toka rijeke Krke. Tim projektom došlo bi do rasterećenja Skradinskog Buka kojem prijete problem ekološke održivosti zbog prevelike posjećenosti. Turistička valorizacija NP Krka mora se provoditi samo u punoj korelaciji i ravnoteži s očuvanjem i zaštitom istog prostora. Nacionalni Park Krka treba težiti otklanjanju problema sezonalnosti, povećanju kapaciteta te proširenju turističke ponude. Veliku pomoć nudi Europska Unija u vidu raznih fondova koji mogu biti od velike pomoći za ruralne krajeve. Uključivanjem NP Krka u razvojne procese u regiji, ulaganjem u infrastrukturne projekte, zapošljavanjem lokalnog stanovništva te poticanjem razvoja selektivnih oblika turizma uži, ruralni, prostor NP Krka doživio bi ogromni gospodarski napredak. Za očekivati je daljnje jačanje Nacionalnog Parka Krka u njegovom užem području u budućnosti. Međutim, svi projekti i ideje trebale bi biti u skladu s održivim razvojem jer se sve to odvija unutar zaštićenog područja.

LITERATURA

Bjelajac, S., 2008: Naselja i kretanje stanovništva u porječju Krke; ; Znanstveni godišnjak Titius: Porječje Krke – baština i sociokulturni razvoja (ur. Bjelajac, S.), Split, siječanj – prosinac, 2009, 227-257.

Gaurina, D., Zaninović, J., 2005: Nelipičeve utvrde na rijekama Krki i Čikoli; Simpozij: Rijeka Krka i Nacionalni Park Krka: Prirodna i kulturna baština, zaštita i održivi razvitak (ur. Marguš, D.), Šibenik, 5. – 8. listopada, 2005, 297-305.

Gverić, A., 2003: NP Krka – uloga u prostoru, gospodarstvu i životu Šibensko – kninske županije, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2003.

Ivić, K., 2017: Turističko područje Nacionalnog Parka Krka, Seminarski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2017.

Kušen, E., 2005: Utvrđivanje funkcionalnog sustava posjećivanja Nacionalnog Parka Krka; Simpozij: Rijeka Krka i Nacionalni Park Krka: Prirodna i kulturna baština, zaštita i održivi razvitak (ur. Marguš, D.), Šibenik, 5. – 8. listopada, 2005, 707-722.

Orešić, D., Perica, D., Trajbar, S., 2005: Geomorfološka obilježja doline rijeke Krke s posebnim osvrtom na klisuru od Knina do Bilušića buka; Simpozij: Rijeka Krka i Nacionalni Park Krka: Prirodna i kulturna baština, zaštita i održivi razvitak (ur. Marguš, D.), Šibenik, 5. – 8. listopada, 2005, 103-125.

Pejnović, D., Radeljak, P., 2008: Utjecaj turizma na održivi razvoj funkcionalne regije Nacionalnog Parka Krka; ; Znanstveni godišnjak Titius: Porječje Krke – baština i sociokulturni razvoja (ur. Bjelajac, S.), Split, siječanj – prosinac, 2008, 329-361.

Pejnović, D., Radeljak, P., 2009: Funkcija rada Nacionalnog Parka Krka i njezin prostorni utjecaj; Znanstveni godišnjak Titius: Porječje Krke – baština i sociokulturni razvoja (ur. Bjelajac, S.), Split, siječanj – prosinac, 2009, 223-238.

Radeljak, P., 2007: Utjecaj turizma na održivi razvoj NP Krka, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2007.

Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13)

Zaninović, K., 2005: Klima i bioklima Nacionalnog Parka Krka; Simpozij: Rijeka Krka i Nacionalni Park Krka: Prirodna i kulturna baština, zaštita i održivi razvitak (ur. Marguš, D.), Šibenik, 5. – 8. listopada, 2005, 67-77.

IZVORI

Državni zavod za statistiku, 2010: Dolasci i noćenja turista po županijama, gradovima i općinama 2010. godine, Statistička izvješća, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, 2011: Dolasci i noćenja turista po županijama, gradovima i općinama 2011. godine, Statistička izvješća, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, 2012: Dolasci i noćenja po regijama, županijama, gradovima i općinama 2012. Godine, Statistička izvješća, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, 2013: Dolasci i noćenja turista prema NKPJS – u, gradovima i općinama 2013. godine, Statistička izvješća, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, 2014: Dolasci i noćenja turista prema NKPJS – u, gradovima i općinama 2014. godine, Statistička izvješća, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, 2015: Dolasci i noćenja turista prema NKPJS – u, gradovima i općinama 2015. godine, Statistička izvješća, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, 2016: Dolasci i noćenja turista prema NKPJS – u, gradovima i općinama 2016. godine, Statistička izvješća, Zagreb.

Državni zavod za statistiku, 2017: Dolasci i noćenja turista prema NKPJS – u, gradovima i općinama 2017. godine, Statistička izvješća, Zagreb.

Enciklopedija. hr, n. d.: Turizam, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62763>

I. Š., 2016: Arheološko blago iz okolice Burnuma u četvrtak izloženo u drniškom muzeju, ŠibenikIN, <http://m.sibenik.in/izlozbe/arheolosko-bлаго-iz-okolice-burnuma-u-cetvrtak-izloženo-u-drniškom-muzeju/63369.html> (6. 8. 2018).

Nacionalni Park Krka, 2018: Broj posjetitelja Nacionalnog Parka 2006. – 2017. godine neobjavljeno

NP Krka, n. d.: Ključica, <http://www.npkrka.hr/stranice/kljucica/100.html> (6. 8.2018).

NP Krka, n. d.: Manojlovac slap, <http://www.np-krka.hr/stranice/manojlovac-slap/81/en.html> (29. 7. 2018.)

NP Krka, n. d.: O nama, <http://www.npkrka.hr/stranice/o-nama/1.html> (27. 7. 2018).

NP Krka, n. d.: Roški Slap, <http://www.npkrka.hr/stranice/roski-slap/18.html> (3. 8. 2018).

TZ Drniš, 2018: Statistika po naseljima 2010. – 2017. godine, neobjavljeno

TZ Skradin, 2018: Statistika po naseljima 2010. – 2017. godine, neobjavljeno